

EUGLENA

PB-PP|B-37037
BELGIE(N)-BELGIQUE

JAAR
GANG **45**
NR. **4**

PISSEBEDDEN 6-8

PLANTENWERKGROEP 9-13

NATUURSTUDIECONGRES 14-17

KLAVERENZOTTEN II 20-23

WATERVERVUILING 24-26

ZOMER 2025

DRIEMAANDELIJKS NATIONAAL TIJDSCHRIFT VAN JNM

JNM

JE BEESTIGSTE JEUGDBEWEGING

VOORWOORD VAN EEN BOVO

Beste lezers

Op een kille ochtend in maart moest ik vroeg opstaan om een trein te halen van Menen naar Gent. Ik at snel mijn ontbijt en sprong op mijn fiets richting station. De week ervoor had de zon aardig geschenen en zonder erbij stil te staan dat het weer af en toe eens verandert, had ik een short aangedaan. Eenmaal op de fiets had ik het dan ook best koud, maar ik had daar vrede mee. Want die koude deed me, voor een onverklaarbare reden, denken aan verschillende zomerkampen. Het kampgevoel hitte me! Die frisse koelte bracht me terug naar talloze zomerkampen waarop elke dagtocht, elke dauwtocht, elk ochtendspel... zo voelde. Het grasveld onder de dauwdruppels, in de verte wat nevel, want het kan fris zijn in de vakantie, maar toch wetend dat deze kou snel zou plaatsmaken voor een mooie, zonnige dag vol plezier. In maart bleef die koude, mistige, grijzige ochtend echter een hele dag duren waardoor het kampgevoel de gehele dag aanwezig bleef.

Nostalgie dacht ik die dag terug aan de vele kampen en de leuke momenten die daarmee gepaard gingen. Als pieper en vooral als ini waren kampen het hoogtepunt van de zomer: nieuwe vrienden maken, grenzen verleggen, bijleren over van alles en nog wat, en gewoon weg veel plezier maken. Na elk kamp viel ik een zwart gat, want die donkere, vochtige tent vol met zweetende en stinkende vrienden begon ik toch snel te missen. Ik keek dan ook elk jaar reikhalzend uit naar de MagazINI waarin de kampen van de volgende onvergetelijke kampenzomer stonden aangekondigd. Dat de MagazINI en het Kikkertje de laatste jaren minder en minder gevuld zijn met nationale kampen is een spijtige trend. Nationale kampen met deelnemers en leiding van over heel Vlaanderen zijn uniek binnen het landschap der jeugdbewegingen en zo ontstaan er dus ook onverwachte vriendschappen. Die vriendschappen worden onderhouden door naar nationale activiteiten te gaan doorheen het werkjaar en door de daaropvolgende kampenzomer weer samen op kamp te gaan. Dit ligt misschien wel aan de basis van onze nationale werking en JNM tout court. Hierin investeren op zowel pieper-, ini- als gewone ledenniveau lijkt me een logische gedachte om

de JNM-identiteit voor huidige en toekomstige jaren te verzekeren. Daarnaast mogen ook de leden van afdelingen die geen afdelingskamp organiseren niet vergeten worden, want door enkel afdelingskampen te organiseren, laten we hen in de kou staan. Opengestelde afdelingskampen kunnen een oplossing bieden, maar misschien onderschatten we hoe hoog de drempel kan zijn om als pieper of ini aan te sluiten bij een al gevormde groep. Het idee achter opengestelde afdelingskampen is zeker niet slecht, maar ons aantal nationale kampen zou er niet onder mogen lijden. Er zijn veel voordelen verbonden aan afdelingskampen: het KC vormt zichzelf, deelnemers zijn gegarandeerd, je kent de meeste gezichtjes al en het oudercontact is een stuk minder stressvol. Deze 'gemakkelijke' oplossing mag er echter niet voor zorgen dat nationale kampen uitsterven. Ik hoop dan ook dat de dalende trend in de toekomst gekeerd kan worden en dat de MagazINI en het Kikkertje weer volstaan met nationale kampen.

Maar dat is iets om volgend jaar op te focussen; geniet eerst van deze kampenzomer. Ik wens dan ook iedereen enorm veel plezier op kamp!

©Siggy Himpens

INHOUDSTAFEL

Voorwoord van een bovo 2

NATUURSTUDIE

Waarnemingstelex 4-5

Warre licht opnieuw enkele fungi uit die hij onlangs, als eerste in ons land, ontdekte.

Pissebedden 6-8

Vic toont niet alleen dat pissebedden supercool zijn, maar ook waarom ze zo belangrijk zijn om iets te leren over de toestand van onze bodembiodiversiteit.

Plantenwerkgroep 9-13

Enkele enthousiaste jeugdbonders richtten dit voorjaar de enige echte PWG van de JNM opnieuw op. Ze geven verslag van hun eerste excursies, van Heikruis tot Clairefontaine.

Natuurstudiecongres 14-17

De Natuurstudiewerkgroep trok naar de streek rond Rocefort voor een weekje keihard spotten. Over hun zeldzaamste vondsten, grappigste anekdotes en wildste avonturen lees je in dit uitgebreide verslag.

Flora Belgica Saffraanlelie 18-19

NATUURBEHEER

Klaverenzotten II 20-23

Een lokale werkgroep van JNM Nete-land werkt zich al anderhalf jaar in het zweet in het moerasgebied De Zegge. Hannes vertelt over hun ontstaangeschiedenis, hun verwezenlijkingen en hun bijzondere naam.

MILIEU

Waternvervuiling 24-26

Slechts een van onze 194 geëvalueerde waterlichamen is voldoet aan de normen voor waterkwaliteit. Yolan graaft naar het verhaal achter deze schrijnende statistiek en constateert dat het beleid grondig tekortschiet.

Chemtrails 27-29

Is het klimaat helemaal om zeep? Of laten we ons misleiden en zijn de vliegtuigstrepen aan de hemel het echte probleem? Elewout fileert samenzweringstheorieën en weermanipulatie.

JEUGDBOND

Afdeling Brugge 32

Nationaal kort 33

Bestuur 34-35

Personeel in de kijker 36-38

Overdracht 39-40

Lezersbrief 41

Aankondigingen 42-44

Zomercongres 45-52

Broekzakkalender 53-54

Winkel 56

WAARNEMINGS-TELEX

In deze rubriek komen zeldzame, bijzondere of gewoon leuke waarnemingen van JNM'ers aan bod. Zelf een zotte waarneming te melden? Stuur gerust een mailtje naar euglena@jnm.be en wie weet sta jij in de volgende waarnemingstelex.

EEN SELECTIE AAN NIEUWE FUNGI VOOR BELGIË

TEKST EN FOTO'S DOOR Warre Van Caenegem

AKANTHOMYCES AMPULLIFER

Deze eerste soort hebben verschillende JNM'ers ondertussen zelf al eens gezien in het wild. Ik vond deze soort voor het eerst op 1 maart 2025, in de grot Trou des Nutons, in het Réserve Naturelle de Furfooz, nabij Dinant. Daar trof ik verschillende dode muggen (de tuindriestrep (*Limonia nubeculosa*)) aan die vasthingen aan de rotswand. Er groeiden opvallende witte schimmeldraden uit de knieën en het achterlijf. Bij thuiskomst en slechts na enkele minuten opzoekwerk kwam ik uit op *Akanthomyces ampullifer*. Deze soort werd beschreven in 1937 en werd daarna slechts vier keer gerapporteerd over de hele wereld. Deze waarneming uit Furfooz was dus de vijfde voor de wereld! Deze schimmel is een typische psychrofiel, hij groeit het beste bij lage

en constante temperaturen. Een grot is dus ideaal. Daar infecteert hij overwinterende steltmuggen (*Limoniidae*; in België enkel gevonden op *L. nubeculosa*). Omdat het vleermuizentelseizoen volop aan de gang was, informeerde ik andere JNM'ers over deze vondst. Tijdens een PWG-excursie op 18 maart vonden we de schimmel op twee nieuwe plekken in grotten in Juzaine en Bomal, goed voor de tweede en derde waarneming in België. Op 11 april 2025 trokken we met de PWG naar, jawel, Furfooz, en daar vond Simon Vandepitte in een andere grot meerdere geïnfecteerde muggen. Een vijfde waarneming deden we tijdens afgelopen Natuurstudiecongres (NSC) nabij Éprave. Meer dan de helft van alle waarnemingen komt ondertussen uit België. Waarschijnlijk is deze soort helemaal niet zo zeldzaam en komt ze zowat overal voor in grotten waar deze muggen overwinteren, maar niemand kijkt of zoekt ernaar. Hopelijk stimuleert deze vondst andere JNM'ers om de komende jaren rond te speuren naar beschimmelde insecten op rotswanden of bunkermuren wanneer ze nog maar eens in het donker op zoek gaan naar vleermuizen.

SISTOTREMASTRUM GUTTULIFERUM

Op 8 maart 2025 wandelde ik rond in het Parkbos (Lierde, Oost-Vlaanderen), op zoek naar de eerste voorjaarsflora en vooral de parasitaire zwammen die daarop groeien. Het was al een tijdje bijzonder droog en ik had al lang geen mooie paddenstoelen meer gezien. Op een ontschorste boom trof ik een bijzonder verse korstzwam aan. Op het eerste gezicht leek het om iets vrij saais te gaan en onder de microscoop trof ik ook niet veel bijzonders aan. Opvallende steriele structuren (wat we cystidia noemen) waren afwezig. Ik kwam uit op het genus *Sistotremastrum*, maar kon geen soort vinden die er volledig mee overeenkwam. Ik besloot om deze collectie te sequencen. Wat was dat een goede beslissing! Het DNA kwam voor 100% overeen met dat van *Sistotremastrum guttuliferum*, een soort die pas in 2012 werd beschreven uit Madeira! De soort is ondertussen gekend uit meerdere Europese landen, maar blijkt toch opvallend zeldzaam te zijn. Nog maar eens een nieuwe Belg gevonden!

KERSTROOSSCHOTELTJE - PEZIZELLA ROZEI

Tijdens het afgelopen NSC in de Calestienne vond ik op meerdere plaatsen rotte bladeren van stinkend nieskruid (*Helleborus foetidus*) waarop kleine, oranje-roze schijfjes groeiden. Na een intense en leerrijke natuurstudieweek bekeek ik deze schijfjes meteen onder mijn microscoop. Het determineren verliep vrij vlot en ik kwam al gauw uit op het kerstroosshoteltje. Deze soort werd beschreven vanop stinkend nieskruid uit Frankrijk. Dit is weeral een nieuwe soort voor België. Bij Grignaux et Hérumont vond ik tientallen vruchtlichamen op oude, vochtige, bruine bladeren. Ik vermoed dat deze soort zowat overal te vinden is in deze streek waar stinkend nieskruid voorkomt en dat ze typisch groeit op oude bladeren aan de basis van de stengel.

LANDPISSEBEDDEN

Landpissebedden passen samen met springstaarten en korstmossen in het lijstje van vele ondergewaardeerde soortgroepen. Ze hebben met hun grijze kleur een saai voorkomen. Dat ze letterlijk onder een steen leven, maakt het niet veel beter. Mensen vonden ze zelfs zo saai dat ze er de afgelopen twee eeuwen quasi geen wetenschappelijk onderzoek naar deden. Dat veranderde allemaal toen een groepje oude sokken met te veel tijd besloot om onder de naam Spinicornis heel België af te kammen op zoek naar pissebedden. En terecht, want pissebedden zijn onmisbaar en focking cool.

ROL IN HET ECOSYSTEEM

Alhoewel er relatief weinig landpissebeddensoorten (ca. 3700) rondlopen op onze aardbol, zijn het dominante bodemdieren die soms met honderden per vierkante meter kunnen voorkomen. Veel andere bodemdieren zijn kleiner, minder zichtbaar en hebben veel meer soorten. Daardoor zijn pissebedden een dankbare soortgroep om onderzoek naar te doen. Zo worden pissebedden gebruikt als modelorganisme om kaarten over de bodembiodiversiteit van België te maken en de bedreigingsstatus van onze bodemdiertjes in te schatten.

Pissebedden zijn macrodetritivoren. Dit is een fancy woord voor afvaleters. Samen met miljoenpoten, slakken en regenwormen vormen ze de onmisbare, eerste schakel in de afbraak van dood organisch materiaal zoals bladeren en hout. Eiwitten halen ze uit aas, mest en het grazen van bacteriën en schimmels. De uitwerpselen van pissebedden zijn van veel betere kwaliteit dan reguliere kaka. Ze bevatten ook een groot deel van hun bacteriële darmflora en worden daarom opgegeten door jonge pissebedden.

Pissebedden zijn wel een klein beetje geïst: hun exoskelet is het enige wat hen beschermt. Wanneer ze aangevallen worden, scheiden ze wel een stinkend smeersel af, maar erg effectief is dat niet. Daarom is chillen in dood hout, in groeven en spelonken, tussen boomschors of diep in de bodem het enige wat een pissebed kan doen om zich te beschermen. Soms kan het daarom tactisch zijn om 's nachts pissebedden te zoeken, aangezien ze dan actief zijn. Er zijn weinig dieren die zich specialiseren in het eten van pissebedden. Ze worden en passant opgegeten door spitsmuizen, egels, padden, vogels, wolfspinnen en duizendpoten. Er zijn wel twee celspinnen, de boscelspin (*Dysdera crocata*) en de roodwitte celspin (*Dysdera erythrina*) die specifiek op pissebedden jagen. Die spinnen hebben zeer lange, naar voren geplaatste kaken die ze als tang gebruiken om pissebedden vast te nemen (rude ...). Vervolgens spuiten ze gifstoffen in de pissebed die dan snel sterft. Daarnaast zijn er ook pissebedvliegen die parasiteren op pissebedden. Dat doen ze door eitjes te leggen in vochtige omgevingen. De larven die daar uitkomen wachten tot er een pissebed langskomt, waar ze dan langs de onderkant inkruipen. Eenmaal in de pissebed eet de larve zich een weg doorheen het lichaam, waarbij vitale organen zo lang mogelijk gespaard blijven. Wanneer de pissebed sterft, verpopt de larve zich om uiteindelijk uit de dode pissebed te kruipen en de wrede cyclus opnieuw te starten.

DOOR Vic Verhaeghe

DIVERSITEIT

Pissebedden zijn geleedpotigen uit de substam van de kreeftachtigen (Crustacea), waar ook kreeften, krabben en garnalen toe behoren. Pissebedden zijn de enige groep die ook het land heeft gekoloniseerd. Dat maakt ze een interessante groep in de evolutionaire biologie. Hun longen zijn geëvolueerd uit kieuwen, maar hebben constant vocht nodig om deftig te werken. Daardoor is het grootste gevaar voor de meeste pissebedden uitdroging.

Doordat pissebedden best klein zijn, komen ze niet gewoon voor binnen een bepaald habitat, maar wordt er zelfs van een microhabitat gesproken. Dat is een klein landschapselement dat op microniveau de ideale omstandigheden voor een bepaalde soort pissebed voorziet, zoals een wegberm, een meidoornhaagje, dood hout of een veeraster in een koeienstal. Dat kan heel specifiek gaan: de bleke mospissebed kan zo het best gevonden worden aan de zuidelijke kant van de voeten van eikenbomen.

Over naar de stand van zaken bij de Belgische landpissebedden. In 2020 werden een verspreidingsatlas (België) en een rode lijst (Vlaams gewest) over landpissebedden uitgebracht door onze vrienden van Spinicornis. Een vierde van de Vlaamse pissebeddensoorten staat op de rode lijst, dat betekent dat ze in meer of mindere mate bedreigd zijn. De situatie is echter niet zo dramatisch als bij sommige andere soortgroepen.

Eén soort is regionaal uitgestorven. Dat is het zwartoogje, een soort die vorige eeuw maar één keer is waargenomen aan de monding van de IJzer in Nieuwpoort. Rond de eeuwwisseling is die monding echter stevig veranderd door natuurherinrichtingswerken en is het leefgebied van het zwartoogje waarschijnlijk verloren gegaan. Ook met de andere kustpissebedden gaat het niet al te goed. Van de vijf pissebedden die specifiek duinen of polders als habitat hebben, zijn er drie in meer of mindere mate bedreigd. De coolste van alle vijf is de havenpissebed. Met een lengte van 3 cm is hij veruit de grootste pissebed in ons Belgenlandje. Hij leeft vlak boven de hoogwaterlijn en is vooral 's nachts actief: bonuspunten voor wie die ooit vindt tijdens een 1000-soortenweekend.

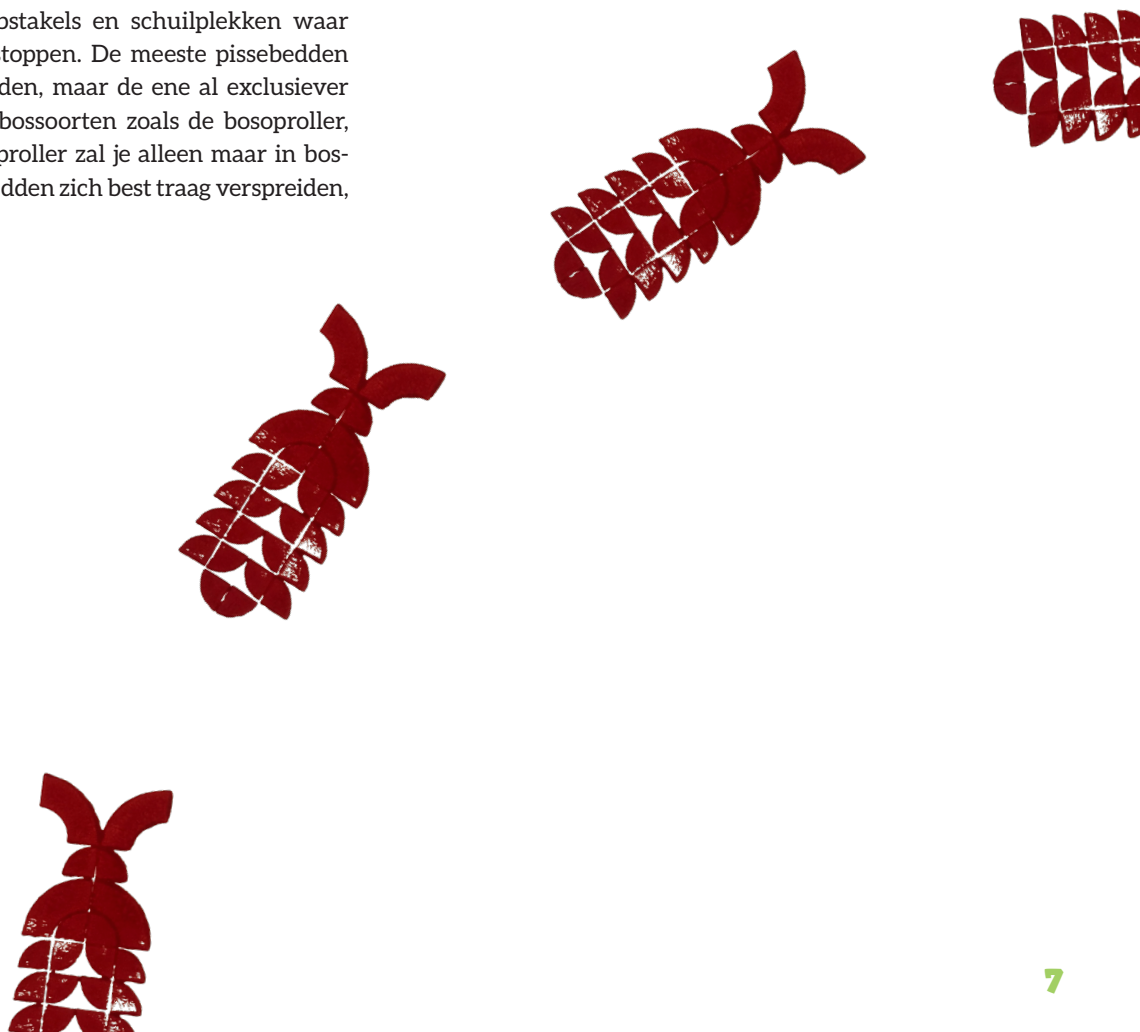
Er zijn ook niet-kieskeurige pissebedden die makkelijk tevreden zijn: de kelderpissebed, de mospissebed, de ruwe pissebed en de gewone oprolpissebed. Hen kan je zowat overal vinden en het zijn ook nog eens makkelijke soorten om te determineren. Elk van deze soorten heeft haar eigen voorkeuren. De kelderpissebed kan beter tegen zure omgevingen zoals naaldbossen, heiden of veengebieden, terwijl de mospissebed domineert in graslanden.

Bossen zijn een hotspot voor landpissebedden. Bossen zijn koel en vochtig en hebben veel obstakels en schuilplekken waar pissebedden zich kunnen verstoppen. De meeste pissebedden kan je wel in bossen terugvinden, maar de ene al exclusiever dan de andere. Echt typische bossoorten zoals de bosproller, kleine gaper, kleur- of prachtoproller zal je alleen maar in bossen aantreffen. Doordat pissebedden zich best traag verspreiden,

komen die alleen in zeer oude boscomplexen voor. Dat zijn de zogeheten Ferrarisbossen, bossen die al sinds het maken van de Ferrariskaarten (jaren 1770) onafgebroken bos zijn geweest. Die typische bossoorten kunnen daarom als indicatorsoort voor oude boscomplexen gebruikt worden, maar horen ook bij de meest kwetsbare pissebeddensoorten. Dat is nog maar eens een reden om onze oude boscomplexen te beschermen.

Binnen bossen zijn de eerder vernoemde microhabitats, bijvoorbeeld dood hout, ook heel belangrijk. Zo komen droogteresistente soorten, zoals de ruwe pissebed, vaker voor op open plekken of in bosranden, terwijl meer schaduwminnende soorten, zoals de kelderpissebed, zich diep in het bos schuilhouden. Ook de oevers van rivieren zijn een habitat waarop verschillende pissebedden zich specialiseerden. Vooral de oeverspissebed heeft zich via rivierbeddingen door heel het stroomgebied van de Schelde verspreid.

Dan zijn er nog de winnaars. Er zijn twee soorten pissebedwinnaars van de ongebreidelde menselijke groei. De eerste zijn de cultuurvolgers, pissebedden die gaan daar waar de mensen gaan. Ruwe en zwartkoppissebedden gedijen als de beste in menselijke bouwsels. Ook de grote gaper volgt graag mensen in hun bouwmanie, al is dat vooral ten zuiden van de Samber en de Maas. Toch is er één vindplaats in Gent, ontdekt door Nicolaas (een JNM'er uit Gent), waarvan niemand echt kan verklaren hoe die grote gaper daar terecht is gekomen.

Sommige cultuurvolgers komen er intussen echter weer berooid van af. Pissebedden die al duizenden jaren de mens en hun vee vergezellen in hun omzwervingen kunnen niet op tegen de pesticiden en kunstmest van de industriële landbouw. In ons land gaat het vooral over pissebedden die hun niche vinden in oude, vuile stallen, zoals de gladde, de ruwe en de berijpte pissebed. Door de industrialisatie van de landbouw verdwijnen die stallen echter met zienderogen, evenals de pissebedden. Vooral de gladde pissebed delft het onderspit. Bij de laatste telling werd die nog maar in één paardenstal in Luik teruggevonden. De ruwe en berijpte pissebed hebben gelukkig nog wat side hustles.

PISSEBEDDEN VINDEN

Pissebedden vinden is best makkelijk. Je kan beginnen door gewoon stenen of dood hout om te draaien. Als je het een niveautje hoger wil tillen, kan je een bodemval bouwen door een beker op gelijke hoogte met de bodem in te bouwen.

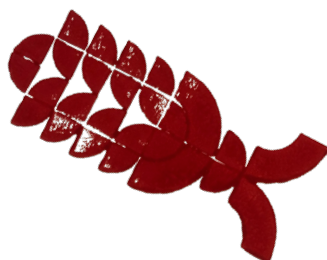
De tweede groep profiteurs zijn de pissebedden die meesurfen op de golf van klimaatverandering. Door de klimaatverandering is er een ware veroveringsmars van Zuid-Europese soorten onderweg naar het noorden en ook verschillende pissebedden stappen mee. Zo zijn er de oeverpissebed die heel Vlaanderen doorkruist langs rivierbeddingen en de rotspissebed die sinds kort bekend is van rotsformaties in Wallonië. Ook het alpiene paarse drieoogje maakte al hun opwachting aan onze zuidelijke grenzen. De neusoproller, die begin vorige eeuw enkel in kassen en serres te vinden was, is vandaag de dag wijdverspreid doorheen België.

Zoals je merkt, is er geen plek te vinden of er heeft zich wel een pissebeddensoort op weten te specialiseren. Dat is maar goed ook, want zonder pissebedden zou de nutriëntenkringloop wel eens kunnen haperen, met als gevolg dat de hele voedselketen in moeilijkheden komt.

Dankjewel, pissebedden! <3

BRONNEN:

- » De Smedt, P., Boeraeve, P., Arijs, G. & Segers, S. (2020). De landpissebedden van België (Isopoda: Oniscidea). Spinicornis, Bonheiden, België, 148pp.

DE PLANTENWERKGROEP IS TERUG

EXCURSIEVERSLAGEN MAART-APRIL 2025

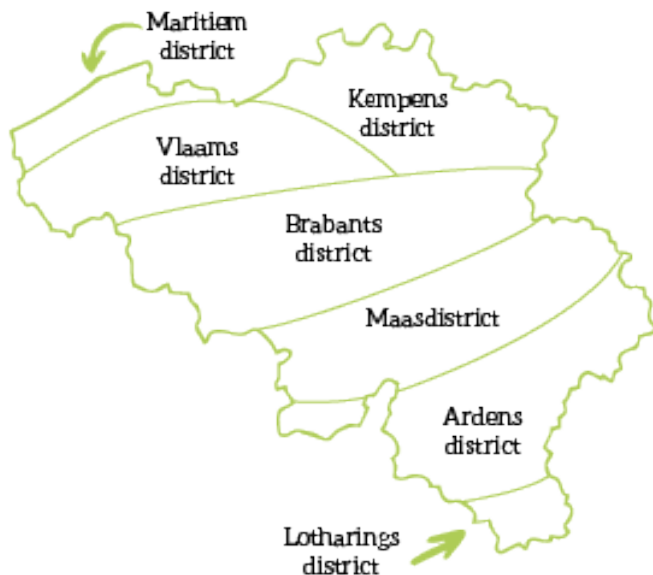
In 2025 is de Plantenwerkgroep van JNM (tijdelijk) terug van weggeweest! Vanaf maart tot in de zomer organiseert deze nationale werkgroep tal van excursies op zoek naar de coolste planten van ons land!

Onze excursies zijn open voor alle JNM'ers met een hart voor planten en/of fungi. Het kan er wel eens nerdy aan toegean, maar voorkennis is niet vereist: leren van elkaar is net wat samen op excursie gaan zo leuk maakt!

DOOR Raf Vanisterbecq & Florus Van Cam

In dit artikel doen we graag verslag van onze eerste zes excursies in maart en april.

14/03 - BOS TER RIJST & STRIJT-HOUTBOS (BRABANTS DISTRICT)

Onze eerste excursie was een opwarmertje, amper een half dagje, maar mede door het mooie weer kriebelde het bij iedereen om eindelijk weer buiten te komen en op excursie te gaan, en dus was de opkomst mooi. Aangezien het nog zo vroeg op het seizoen was, gingen we naar het bos. Daar komen veel soorten vroeg in bloei: ze willen immers pieken vooraleer de loofbomen in blad staan en hen dus in de schaduw zetten.

Nog vroeger dan de gemiddelde voorjaarsbloei bloeit het lenteklokje, en dat was meteen de reden waarom we naar het Bos Ter Rijst bij Heikruis in het Pajottenland waren afgezakt: hier vind je de enige populatie in het gewest die als wild wordt beschouwd. Ook al was het nog maar half maart, we waren precies al wat te laat om de lenteklokjes volop in bloei te zien. Hier en daar vonden we nog een mooie bloem, maar de meeste waren al uitgebloeid.

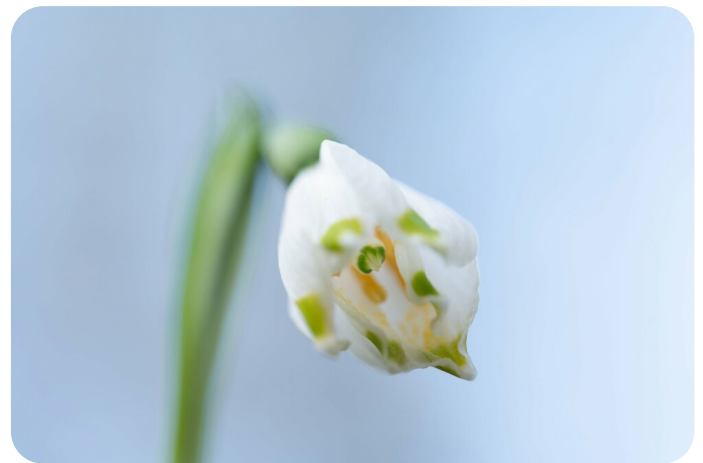

Foto: lenteklokje

Naar het einde van de namiddag toe vonden we een leuk bronbosje met het typische paarbladig goudveil, en daarop ontdekte Warrie goudveilroest. Deze parasitaire schimmel is nog maar op een handjevol plaatsen in ons land waargenomen. Mogelijk betreft het hier de eerste waarneming in het Vlaamse gewest, al is dat niet zeker: het bronbosje ligt immers pal op de taalgrens, dus het zou ook een paar meter in het Waalse gewest geweest kunnen zijn. Het schattige korstmos hamsteroortje was een andere leuke soort in het bronbos.

Na afloop van de excursie maakten we pizza's om de wedergeboorte van de PWG te vieren. Op naar een mooi plantenvoorjaar!

18/03 - CALESTIENNE TUSSEN BARVAUX & BOMAL (MAASDISTRICT)

Vier dagen later maakten we de verplaatsing naar Bomal-sur-Ourthe in de Calestienne, de meest hardcore kalkstreek van het land, op zoek naar de eerste kalkflora. Ondanks dat het nog steeds heel vroeg op het seizoen was, hebben we toch heel wat leuks gevonden.

We begonnen met een muurtje af te speuren, wat meteen een eerste obscure fungus opleverde: muurvarenroest. Op de begraafplaats daartegenover vond Warrie zwarte grafkorst en hoornbloembladschijfje. We verlieten het dorp langsheen een struweel met gele kornoelje en stijve naaldvaren en liepen naar de Mont des Pins. Op dit kalkgrasland vonden we al wat typische kalkgraslandsoorten als blauwgras, kleine pimperl, echte gamander en geel zonneroosje. Het hoogtepunt van dit natuurgebied was echter de grote populatie zwart peperboompje in het bos net onder het kalkgrasland, naast rood peperboompje trouwens en – opnieuw – hamsteroortje.

Foto: zwart peperboompje

We staken de Aisne over en onderzochten een paar grotjes. In een ervan vonden we *Akanthomyces ampullifer*. Deze schimmel, die parasiteert op de muggensoort tuindriestreep, was nog maar twee weken voordien – door onze eigen vage-fungikoning Warrie natuurlijk – voor het eerst uit ons land gemeld, uit een grot in het Parc de Furfooz. Dat was tevens de vijfde waarneming wereldwijd. Nu konden we daar dus de zesde aan toevoegen, en even later, terug aan de andere kant van de rivier, de zevende, in dezelfde grot waar ook een grote hoefijzerneus in winterslaap hing.

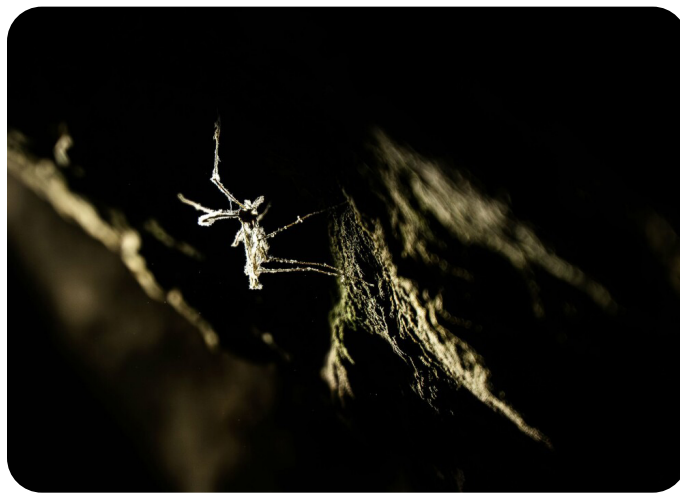

Foto: *Akanthomyces ampullifer*

Vanaf daar klommen we de heuvel op tot op een rotswand waar we met een mooi uitzicht, en in het bijzijn van bovengronds afgestorven driedistel, konden picknicken. We keerden op onze passen terug en passeerden het natuurreservaat Thier d'Ozo, waar we nieuwsgierig eens een kijkje gingen nemen. Het grasland was sterk vervilt, maar achterin vonden we wel nog een alpenandoorn en stijfselzwam. We volgden de rivier, met langs de oever kleine kaardenbol, tot aan het station, waar langs de sporen gifsla stond, naar het natuurreservaat Herbet. Terwijl we de rotswand beklommen, kwamen we langs tal van toffe planten: klein glaskruid, hertswortel, jeneverbes, kalkzwenkgras, voorjaarsganzerik, duifkruid en uiteindelijk ook aardzegge, tot we boven op alweer een kalkgrasland kwamen, met ruig viooltje, ruige scheefkelk en het rijkelijkst vertakte rood peperboompje dat we ooit hadden gezien. Op een rots vond Warrie ook het zeer zeldzame korstmos valse muurschotelkorst en een nieuwe korstmosparasiet voor België: *Stigmidium cladoniicola*, een parasiet op bekermos.

Foto: aardzegge

Deze excursie had de verwachtingen dus ruim overtroffen en sloten we af met nóg een episch hoogtepunt toen we waren uitgenodigd om te gaan dineren in een heus kasteel aan de Ourthe.

29-30/03 – BOIS D'ANGRE & BOIS DE BEAUFORT (BRABANTS DISTRICT)

Officieel was dit geen activiteit van de PWG, maar een allround weekendje van de Natuurstudiewerkgroep, maar het was botanisch zo interessant dat we het hier toch moeten bespreken.

Bestemming was het Bois d'Angre en het Bois de Beaufort, in feite één aaneengesloten boscomplex in het westen van Henegouwen, in het Brabants district dus. De indrukwekkende tapijten van wilde hyacint, wilde narcis en vooral bosanemoon deden inderdaad denken aan andere Brabantse bossen, maar in het westen van het district zijn er ook een paar kalkrijke plekken. Hier was het vooral de zuidrand van het bos, langs de rivier de Grande Honnelle, dat de invloed van kalk duidelijk te merken was en we veel soorten zagen die je in het Brabants district maar zelden tegenkomt: wrangwortel, gele anemoon, amandelwolfsmelk, vingerzegge, kleine kaardenbol en zwartblauwe rapunzel, en met name bleke schubwortel was er in opvallend grote getale aanwezig. Aan orchideeën ook geen gebrek, met grote keverorchis en een enkele mannetjesorchis, maar vooral veel purperorchis, en op het einde van het weekend vonden we ook een bloeiwijze van vogelnestje van vorig jaar. Deze orchidee is, net als bleke schubwortel, een bladgroenloze plant die z'n voedingsstoffen onttrekt aan de wortels van bomen.

Het floristische hoogtepunt van het weekend echter was de Franse veldbies. Een klein zuurder stukje van het bos is de enige plek in België van waar deze soort gekend is. Hij stond er broederlijk zij aan zij met ruige veldbies, de meest gelijkende soort, zodat we het onderscheid tussen beide soorten mooi konden zien: o.a. de eenzijdig en niet in alle richtingen vertakte bloeiwijze en de smallere grondstandige bladen zijn kenmerkend. (Zo simpel bleek het achteraf helaas niet: twee oude sokken bezochten even later dezelfde plek en wezen ons erop dat er ook de hybride tussen beide soorten staat, die intermediaire kenmerken vertoont. Voorheen was niet bekend dat ook de hybride in België voorkomt.)

Betonie en eenbes vervolledigen het lijstje van zeldzame plantensoorten van het weekend. Op mycologisch vlak determineerde Warrie drie heel bijzondere soorten, waarvan één nieuwe voor België: *Ascochyta vincae*, een parasiet op kleine maagdenpalm. De twee andere soorten zijn violet troskorstje en viltige vleugelspoorkorstzwam, respectievelijk de tweede en derde waarneming voor België. Verder zijn hyacintroest, anemonenbekerzwam, valse meeldauw van de anemoon, essenschijfzwam, essenkogelzwam en bruinkorrelig vloksteeltje het vermelden waard, en dan hebben we het nog niet gehad over de vele vuursalamanders en zeldzame slakken. Ondanks dat we twee dagen naar hetzelfde boscomplex gingen, hebben we er ons bepaald niet verveeld, en dat zegt al genoeg! Dit is echt een ondergewaardeerde natuurparel!

01/04 – BEGRAAFPLAATSEN BIJ AARLEN & PLATEAU DES SORCIÈRES (LOTHARINGS DISTRICT)

Slechts twee dapperen zagen op 1 april de verste verplaatsing van de Plantenwerkgroep zitten, maar de afwezigen hadden ongelijk. Rond Aarlen maakten we een fantastische fietstocht van het ene naar het andere interessante plekje.

Het Lotharings district, in het uiterste zuiden van België, staat er o.a. voor bekend dat je er nog relictten van akkerflora kan terugvinden op begraafplaatsen. Door intensivering van de landbouw (overbemesting, pesticidengebruik, zaadschoning, intensief ploegen etc.) zijn tal van akkerplanten helemaal of bijna uitgestorven in België en Nederland. Op begraafplaatsen vinden sommige soorten nog een laatste toevlucht aangezien pionierssituaties er in stand worden gehouden, maar de grond niet intensief wordt bewerkt.

Als eerste stop deden we de begraafplaats van Stockem aan. Hier vonden we meteen twee zeldzame akkersoorten: gladde ereprijs en heelbeen. Meer naar het noordwesten lunchten we op het rangeerstation van Stockem, nog een typische plaats voor akkerplanten. We werden er omringd door vroege ereprijs. Dit plantje – amper een paar centimeter hoog, maar met prachtige blauwe bloemen – is de afgelopen jaren een paar keer gezien op de Thier de Lanaye (aan de Maaskant van de Sint-Pietersberg), verder staat 'ie voor zover gekend enkel hier (maar wel massaal). Op een stenig randje stonden voorjaarsganzerik en rozetsteekers al prachtig in bloei, verder vooral veel vegetatief geweld waaronder tengere veldmuur, scherpe fijnstraal, duifkruid, kleine pimpernel en pastinaak.

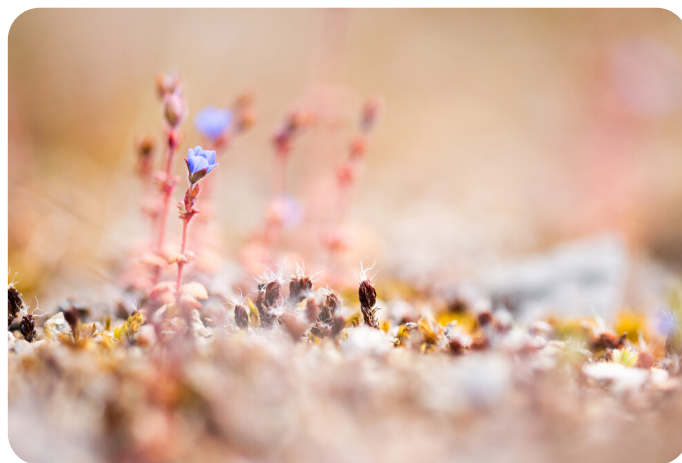

Foto: vroege ereprijs

De tocht keerde dan terug naar het zuidoosten, naar de begraafplaats van Weyler. Daar werden we meteen begroet door akkergeelster, een van dé paradepaardjes van de akkerflora. Op een enkele berm bij Leuven na houdt 'ie in heel ons land enkel nog stand op een handjevol begraafplaatsen bij Aarlen. We vonden drie bloeiende planten, verder nog veel meer vegetatieve. Op de akkergeelster tekende een eveneens zeer zeldzame parasitaire schimmel present: vogelmelkroest. Ook heelbeen was weer van de partij, en we zagen mooie korstmossen, waaronder donkerbruin dijkschildmos.

Foto: akkergeelster

Aangezien we met akkergeelster en heidebeem onze twee voor- naamste doelsoorten van begraafplaatsen hadden gevonden, besloten we het over een andere boeg te gooien en daalden we af naar Clairefontaine, waar we – in de voetsporen van twee oude sokken enkele dagen voordien – wrangwortel, wit hoefblad en mansoor gingen tikken. Onderweg kwamen we ook verspreid- bladig goudveil tegen langs een beekje.

Daarna klommen we door een beukenbos (witte rapunzel) naar het buntgrasland van de Plateau des Sorcières. In tegenstelling tot bij de buntgraslanden in de Kempen is het zand hier niet zuur, maar kalkrijk (want ter plaatse verweerd van de voor de streek typische Mesozoïsche kalkzandsteen), en dus vonden we er ook andere planten, waaronder overblijvende hardbloem, voorjaarsganzerik, knolsteenbreek en grote tijm. Net voor ver- trek was een mooi groene zandhagedis een leuke bonus.

We klommen terug naar Aarlen, waar we als afsluiter nog fon- teinkruiden determineerden in de 'toeristenbron' van de Semois, de plaatselijke horeca steunden, het stadscentrum (met prachtig uitzicht op de omgeving) verkenden en een broedkolonie roeken en kauwen tegenkwamen. Wat een topdag in het uiterste zui- den van ons land.

05/04 – HET BLAK (KEMPENS DISTRICT)

Het was uiterst zonnig aan de oevers van de grote plas van Het Blak bij Beerse, en dus was er veel activiteit van insecten op een zanderig randje in de Blakheide, dat deed denken aan de associ- atie van buntgras en heidespurrie, waar we onze excursie start- ten. Van hieruit liepen we langs heide en vennen, maar aange- zien de percelen zelf afgerasterd waren, konden we de vegetatie niet goed bestuderen. Door een eiken-berkenbos dan maar, tot we uitkwamen op een weg met een kort gemaaid vegetatie aan weerszijden, met kenmerken van droog heischraal grasland. We zagen er o.a. dwergviltkruid en mannetjesereprijs. We fietsen naar de andere kant van de plas, waar we tussen de visvijvers door wandelden. Heel veel interessants vonden we daar niet, al kwamen we uiteindelijk wel op een leuke open plek behorend tot het dwerghaververbond, met o.a. trekrus. Tot slot wandelden we terug naar onze fietsen via de Meergoorstraat, waarlangs een heel assortiment van ontsnapte tuinplanten de aandacht trok.

11/04 – PARC DE FURFOOZ (MAASDISTRICT)

Vanaf het station Gendron-Celles volgden we de Lesse stroom- afwaarts richting het natuureservaat, en dat was meteen een voltreffer. Langs de oevers kwamen we soorten tegen als kleine kaardenbol, ruig hertshooi, gele anemoon, verspreidbladig goudveil, bleke schubwortel, springzaadveldkers en bosmuur. Hoogtepunt was de bolletjeskers, met daarop nog eens een parasiterende schimmel erbij: *Hyaloperonospora dentariae*. Ondertussen waren we in een hellingbos (*Tilio-Acerion*) beland, met wilde judaspenning, alpenandoorn, gele monnikskap, amandelwolfsmelk, zachte naaldvaren, stijve naaldvaren en bosroos, maar ook leuke mossen (groot touwtjesmos, struik- mos) en korstmossen (gemarmerd vingermos, *Dermatocarpon miniatum*, *Caloplaca ochracea*, steenabrikoosjeskorst). In de oor- spronkelijke grot van de vijfde waarneming wereldwijd was nog steeds *Akanthomyces ampullifer* te vinden. Een van ons stuitte in een grotje ook op een grote hoefijzerneus. We klommen naar boven en het werd steeds rotsiger, met planten als hertswortel, brilkruid, kalkzwenkgras, Maashemelsleutel, pluimstaartmos, blauwe sla, vroeg havikskruid, gele kornoelje, vingerzegge, jene- verbes en buizerdmos. Uiteindelijk bereikten we de bovenkant van het plateau, waar we meteen op Romeinse muren stuitten, prachtig begroeid met o.a. stijf hardgras, duifkruid, geel zonne- roosje en heuvelaardbei. Ook in het kalkgrasland dat de afgrond begrenst, deden we nog wat leuke vondsten, denk aan kleine pimperlroest, sparrenmos, voorjaarszegge, wollige sneeuw- bal, nachtsilene, kogellook en (van vorig jaar) borstelkrans. We daalden langs een beekje door het bos terug af naar de rivier, en dit leverde nog ruig klokje, paarbladig goudveil, knikkend parel- gras, eenbes en witte rapunzel op, terwijl de slakkenliefhebbers onder een boomstam de zeer zeldzame Zwitserse glansslak vonden. Kortom, weeral heel veel gevonden en weeral schit- terend weer, het begon een traditie te worden voor de PWG.

21/04 - HOGE VENEN (ARDENS DISTRICT) (WOLFSKLAUWENEXCURSIE)

Helaas duren mooie liedjes meestal niet lang. Dat bleek toch op onze volgende excursie naar de Hoge Venen: in plaats van het gebruikelijke zonnetje moesten we met ons zessen onder miezerende regen door het grootste veengebied van ons land heen trekken. Natuurlijk houdt dat een echte PWG'er niet tegen om er een soortrijke dag van te maken en vlogen we er, na een klein accidentje met een verkeerde bus, vol wolfsklauwlust in.

Onze tocht begon aan Mont Rigi, daar vonden we naast het pad in Fagne de Poleur direct al enkele leuke soorten als schaduwkruiskruid, groot bronkruid en moerasviooltje. Als we in een van de weinige nog relatief intacte stukken veen van het gebied komen, vallen al snel de dode stengels beenbreek op die tussen de pollen eenarig wollegras uit steken. We nemen er enkele plukjes veenmos mee die er verdacht veel uitzien als kamveenmos en wrattig veenmos. Na de nodige microscopie thuis blijken we juist te zijn, een mooie ontdekking want het is nog maar de derde locatie voor kamveenmos in België (volgens Waarnemen.be)! We volgen het riviertje verder stroomafwaarts waar we nog grote veldbies en gerafeld veenmos vinden.

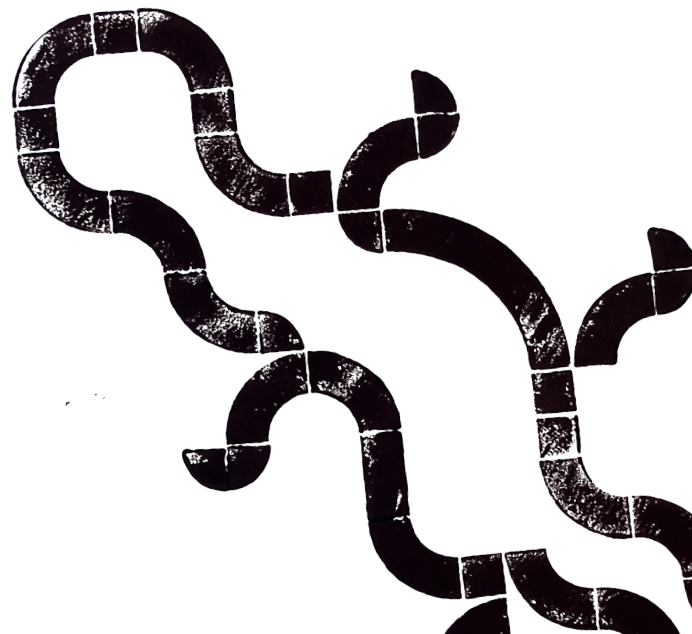
Als we aan de rotsachtige oostgrens van het Fagne de la Poleur komen, naderen we onze eerste wolfsklauw. Na even zoeken ontdekken we enkele verlepte stengels van grote wolfsklauw, ondanks dat hij er niet goed uitziet is dit de meest algemene wolfsklauw van de regio. Op hetzelfde padje vinden we stekende wolfsklauw, de volgende soort van ons verlanglijstje die al een pak zeldzamer is. Op de valreep valt ons oog toevalig op de dennenwolfsklauw, die toch wel als überzeldzaam wordt beschouwd. Een gelukje dus. Niet veel verder zien we violet veenmos.

Na een saai stuk gedegradeerd veen met enkel bitter barbara-kruid als noemenswaardige soort volgen we de Rau de Bayehan richting kleine wolfsklauw. Onderweg vinden we rijsbes, jeneverbes, beekschoffelmos, fraai hertshooi en paarbladig goudveil. Jammer genoeg begint het net te gieten wanneer we de skipiste opklimmen om het pronkstuk van de dag, kleine wolfsklauw, te spotten. Dan maar sleutelen met een regenjas als paraplu. :) Zo zien we nog dicht havikskruid, gevlekt havikskruid, geelgroene vrouwenmantel, bergvenkel en kale vrouwenmantel op de helling staan. Het hoogtepunt is zeker bereikt als we in het midden van de drashende regen eindelijk de kleine wolfsklauw zien, die met bosjes tussen de bijna woekerende grote wolfsklauw staat.

Voort gaat de wandeling en op weg naar de moeraswolfsklauw, de laatste soort van onze lijst, worden we verwend met lievevrouwebedstro, blauwe monnikskap en trosvlir. Wat we eerst als een adderwortel met vogelkakje op beschouwden, blijkt adderwortelbrand te zijn, een zeer zeldzame, Warrie-waardige schimmel. Binnen de minuut keurt onze alwetende fungi-expert het dan ook al goed. Spijtig genoeg moeten we moeraswolfsklauw schrappen aangezien deze nergens te bekennen is. Niet zo erg, want het staat er toch vol mee in de Kempen.

Ondanks Tijn die zijn netje ergens vergeten is, hebben we nog ruim genoeg tijd om een van de zeer weinige intacte stukken hoogveen van België te bezoeken. Een wondermooi landschap waar we lavendelhei, kleine veenbes, hoogveenveenmos, rood veenmos en kraaihei zien. Omdat dit zo'n kwetsbare biotoop is en we niet in een veenlijk willen veranderen, zijn we er zeer voorzichtig en blijven zo veel mogelijk uit het veen. Op de terugweg naar de bus komen we nog knollathyrus, wilde narcis en een hoogstwaarschijnlijk verwilderde taxus tegen. Omdat de dag ondanks de regen zo productief was, vierten we het met een veel te duur busticket en een dutje op de trein.

Foto's Simon Vandepitte & Sebastiaan Keersmaekers (wolfsklauwen)

Vlnr.: kleine wolfsklauw, grote wolfsklauw, dennenwolfsklauw, stekende wolfsklauw

VERSLAG NSC

Omstreeks negen uur 's ochtends is de auto ingeladen en staan onze fietsen op de bagagedrager. We zijn helemaal in vakantiestemming. Terecht ook, want we rijden zuidwaarts naar Rochefort, waar het Natuurstudiecongres zal doorgaan. Het Natuurstudiecongres – NSC voor de vrienden – is hét hoogtepunt in een NWG-werkjaar. Met de betere klassiekers galmend door de autoradio rijden we over het mooie Belgische asfalt. Een dikke twee uur later arriveren we in Bure, een slaperig dorpje aan de op de grens van de Famenne en de Ardennen. Leuk weetje: de Planckaerts hebben hier een bed and breakfast. Wij slapen echter in de lokalen van de Union Sportive de Bure, een voetbalclub uit de lagere reeksen die naar het verluidt niet is aangesloten bij de nationale voetbalbond. Cafévoetbal pur sang dus! We worden opgewacht door de lokaalverantwoordelijke en zijn meteen verkocht. Het uitzicht vanop de heuvel is prachtig en het met madeliefjes bezaaide veld doet ons dromen van heroïsche voetbalwedstrijden. De zon schijnt en we zijn gelukkig, laat het NSC maar snel beginnen!

DOOR Simon Vandepitte

DAAR HANGT EEN GEURTJE AAN!

De eerste dag spenderen we in volle zon in twee gebiedjes vlak bij de kampplaats. Het ene gebiedje is een kalkgraslandje en het andere gebied bestaat uit een oude groeve. In het kalkgrasland worden de rode boekjes¹ bovengehaald. Al snel zien we de eerste klassieke kalkplanten: zeggroene zegge, voorjaarsganzerik, witte brunel, stinkend nieskruid en doorgroeide boerenkers. De echte toppers van het eerste gebied zijn echter twee spinnen die Florian opmerkt. Eerst spot hij een korstmosrenspin op een stuk dennen-schors, wat over het algemeen al een best schaarse soort is. Tot onze grote verbazing zit er naast deze spin nog een tweede exemplaar van een nog zeldzamere soort: de schorsrenspin, waarvan slechts een handvol waarnemingen in Wallonië bekend zijn!

Beide gebiedjes die we bezoeken zijn in beheer van Natagora, het Waalse Natuurpunt. Patrick, de beheerder van de gebieden, komt kort met ons mee om enkele leuke plekjes te tonen. Zijn intrede gaat niet zomaar voorbij. Doodleuk komt hij met potje feromonen in zijn net aangewandeld. Feromonen kan je kort uitgelegd vergelijken met geurstoffen die bepaalde signalen doorgeven tussen individuen van dezelfde soort. Bij nachtvlinders zijn het bijvoorbeeld vrouwtjes die feromonen uitscheiden om mannetjes te lokken. Daarom hebben mannelijke nachtvlinders vaak veervormige antennes: ze vangen er makkelijker feromonen mee op. Het potje bevatte de feromonen voor de nachtpauwoog, een van onze mooiste nachtvlinders, die ook dagactief kan zijn. Al snel danste er een nachtpauwoog rond de broekspijpen van Patrick.

De muurhagedis is nog zo'n typische soort van groeves. Foto Jerko Ghysel

Daarna bezochten we ook de oude groeve. De stenige bodems van groeves zorgen voor een warmer microklimaat. Daardoor komen er typische xerofiele (droogteminnende) soorten voor. Een voorbeeld daarvan is bijvoorbeeld echte gamander. Deze dwergstruik heeft herkenbare eikenbladvormige blaadjes en bloeit in de vroege zomer. Een leuke verrassing waren de kuifvleugeltjesbloemen die we hier opmerkten. Vleugeltjesbloemen behoren tot de mooiste planten in België (of dat is toch de persoonlijke mening van de schrijver). In België komen er vier soorten voor: de gewone, de liggende, de kalk- en dus ook de kuifvleugeltjesbloem. Die laatste is een typische soort van de kalkgraslanden van de Calestienne en is buiten deze streek nergens anders in België te vinden.s

Terug op de kampplaats was het tijd voor de onvermijdelijke voetbalwedstrijd: de teams? Graafschap Vlaanderen tegen Hertogdom Brabant. Na een marathonwedstrijd was het resultaat 5-4. De wedstrijd werd vroegtijdig afgebroken aangezien de lokale frisbeeclub aan de training begon. De frisbeeërs waren zo vriendelijk om enkele JNM'ers uit te nodigen voor hun training. Na een overheerlijke avondmaaltijd gingen we nog op avondexcursie, gewapend met straffe lampen, op zoek naar zoogdieren die in de donkerte hun eten bijeenzoeken. Het resultaat was een klasse daswaarneming. Ook hingen we een cameraval op bij een vermoedelijke dassenburcht: fingers crossed!

1 Rode boekje = De Belgische Floragids

De cameraval wordt opgehangen

VAN KORAALRIJF NAAR KALKGRASLAND

Deze tweede dag trokken we naar de Famennedepressie om de kalkrijke regio rond Lavaux-Saint-Anne te bezoeken. Oké, maar van waar komt die kalk, en waarom zijn NWG'ers daar zo blij mee? Laten we beginnen bij het begin. Tijdens het Devoon, zo'n 350 miljoen jaar geleden, lag het huidige België ongeveer ter hoogte van de evenaar onder de zeespiegel. In de tropische zee die ons land bedekte leefden een hele boel diertjes met kalkskeletjes, denk bijvoorbeeld aan trilobieten. Als die stierven, zonken de kalkskeletjes naar de oceaanbodem en ontstond er een kalkrijke afzettingsslaag. Later botste Avalonia (= "Vlaanderen + Brabant") met Gondwana (= "Ardennen"). Door die botsing tussen twee tektonische platen werden de verschillende grondlagen als een accordeon in elkaar gevouwen. Daardoor ontstond er een smalle kalkzoom, de huidige Calestienne. Naast de Calestienne ligt er ook een opvallend vlak en kleiig vruchtbaar gebied: de Famenne(depressie). Meer naar het noorden gaat de Famenne over in het Plateau van de Condroz, waar ook veel landbouw gedaan wordt door de vruchtbare bodem. Meer naar het zuiden, in de Ardennen, is de grond zeer zuur en zijn hellingen steil. Bosbouw is in dat geval het enige nuttige wat het land je kan opleveren. De monocultuurbossen zijn een stuk minder interessant dan de kalkrijke loofbossen en graslanden die je in de Calestienne en delen van de Famenne terugvindt.

Oké, maar wat maakt kalkgraslanden dan zo soortenrijk? Voedselbeschikbaarheid is alvast niet de reden. Meer zelfs, het is een voedseltekort dat voor de ongeziene soortenrijkdom zorgt. Kalk limiteert de beschikbaarheid van een boel nutriënten voor planten. Doordat nutriënten beperkt zijn, krijgt geen enkele plant de kans om de volledige bodem te bedekken, er is een voortdurende wapenwedloop om met het tekort te kunnen

omgaan. Daardoor kunnen talloze plantensoorten naast elkaar voorkomen. En op zijn buurt zorgt die grote plantenrijkdom voor een grote waaier aan insectensoorten en andere beestjes.

Oké, maar dus terug naar Lavaux-Sainte-Anne, wat zagen we daar dan? Ik denk dat ik namens de groep mag spreken als ik zeg dat de sleutelbloem de ster van de dag was. Deze sierlijke verschijning behoort tot de familie van de prachtvlinders, een hoofdzakelijk tropische familie die slechts één Europese vertegenwoordiger telt, den deze dus. Door het grijze weer was de vlinder allerm minst actief en konden we hem met z'n allen aanpakken. Daarnaast zagen we een boel bijzondere planten zoals de bergzegge, purperorchis, aapjesorchis, harig zenegroen, kleine rupsklaver en knarkruid. Zéker die laatste is bijzonder, aangezien hij tot voor een paar jaar geleden nog voor uitgestorven gewaand werd in België. Dat was echter buiten Annelies Jacobs, botanist bij Natuurpunt, gerekend die op basis van oud herbariummateriaal terug op zoek ging. En zowaar, de plant groeide nog op de oorspronkelijke locatie van enkele tientallen jaren geleden. De zoektocht was nu extra spannend omdat we de minuscule zaailingen moesten vinden, waar we wonderwel in slaagden. Kleine, laattijdige disclaimer: deze plant was er echt eentje voor de meerwaardezoekers! Verder zagen we opnieuw coole ongewervelden, bijvoorbeeld de op Europees niveau zeldzame rotskaardespinn of de rotspisbeed. Die laatste soort werd een tiental jaar geleden door enkele jeugdbonders in België ontdekt – een echt JNM-soortje dus!

De die hard volgelings van het rode boekje (zie boven voor een politiek correcte verklaring) gingen nog op zoek naar de moeraspaardenbloem in een nabijgelegen vochtig weiland. In tegenstelling tot wat je misschien verwacht, zijn er talloze soorten paardenbloemen, al is de grens tussen de soorten wat vaag. De moeraspaardenbloem is extreem zeldzaam in België, en komt enkel voor op een kalkrijke bodem in vochtige graslanden. De soort onderscheidt zich van de doorsnee paardenbloem door zijn rood aangelopen straalbloemen en teruggeslagen omwindselbladjes (zie foto ter illustratie).

De grootste verrassing kwam er misschien toen Ilias een dode spitsmuis vond. Niet zomaar een spitsmuis, maar een heuse waterspitsmuis. Waterspitsmuizen zijn extreem moeilijk te zien in België door hun verborgen levenswijze. Dit exemplaar was opvallend klein en liet bij sommigen een belletje rinkelen. Naast de 'gewone' waterspitsmuis komt in België ook de Millers waterspitsmuis voor, die een slagje kleiner is. Om zeker te zijn moeten deze exemplaren echter opgemeten worden en moet er naar schedelkenmerken gekeken worden. We namen de muis mee naar de kampplaats en staken hem daar in de diepvries zodat we hem later voor verdere analyse konden geven aan Daan Deukeleire konden geven, een oude sok en zoogdierenexpert.

HET REGENT (SOORTEN)

Tot zover het goede weer. De twee volgende dagen was het typisch Belgisch voorjaarsweer, of aprilse grillen zoals het zo mooi genoemd wordt. Desondanks regende het nog steeds nieuwe soorten. In een grot vonden we bijvoorbeeld een heuse Bechsteins vleermuis. Die soort is ontzettend zeldzaam en de kans dat je hem tegenkomt tijdens een Bunker- of Fortentel-weekend is onbestaande, aangezien de Bechsteins Vleermuis een meer zuidelijke soort is. Ook zagen we in deze grotten mugen geïnfecteerd door een schimmel, *Akanthomyces ampullifer*. Die unieke soort wordt verder belicht door Warrie in de Waarnemingstelex, het lezen waard!

Op een nabijgelegen kalkgrasland zagen we tal van zeldzame planten met ronkende namen zoals zaagblad, kogelbloem, liggende ereprijs, kalkaster, bergboerenkers of Kartuiser anjer. Hoewel houtige soorten meestal genegeerd worden voor uiteenlopende redenen, wilde iedereen wel de donzige eik gezien hebben. Bij deze eikensoort zijn de knoppen en de onderkant van jonge bladen, jawel, donzig! Deze zuiderse soort bereikt hier de

noordgrens van zijn verspreidingsgebied. Wie weet zien we de soort meer en meer opduiken in klimaatadaptieve bossen. Het is alleszins een knuffelbare verschijning!

Daarnaast kwamen we ook gladde slangen op het spoor. Vooral een jong exemplaar liet zich door menig jeugdbonder bewonderen. Wat een prachtbeesten zijn het! Andere reptielen die we zagen, waren de gekende muurhagedissen en de pootloze hazelwormen.

Donderdag was het weer nog slechter en werden we door de regen gedwongen om te voet de vallei rondom de kampplaats te verkennen die grotendeels in beheer is van Natagora. Daar groeit op een schraal graslandje onder andere de zeldzame kruismuur, een nietig plantje van hooguit enkele centimeters groot. Het 'slechte' weer was het uitgelezen moment om deze soort te bestuderen. Daarnaast zagen we ook nog brave hendrik. Die plant is een echte zeldzaamheid geworden. De plant houdt immers van rommelige hoekjes (hij groeide in dit geval naast een paardenstal), maar die zijn tegenwoordig vaak opgekuist en dus ongeschikt voor deze groene schoonheid. De rest van deze regenachtige dag werd opgevuld met Avalon spelen, regenwormen, goed eten en triptraps leegmaken. De twee bosmuizen waren al een succes te noemen!

BIJEN IN EEN BONTJAS

Vrijdag was het dan al onze laatste dag. Wonder boven wonder brak de zon er weer door. We trokken opnieuw naar twee kalkgraslanden waar we nog wat soorten op ons verlanglijstje hadden staan. Een eerste soort was het wildemanskruid, een prachtig harige plant met een enorme paarsblauwe bloem. Dit is een echte voorjaarsbloeiër en het merendeel was reeds uitgebloeid. Het extra coole aan deze plant is dat hij zelfs uitgebloeid supermooi is, je weet dan ook meteen waar de naam vandaan komt.

Ook zagen we twee zeldzame keversoorten. Het blauw vliegend hert is een prachtige soort die niets met het ('grote') vliegend hert te maken heeft. Daarnaast zagen we ook de superzeldzame harige kortschildkever. Het leuke aan deze soort is dat de Natuurstudiewerkgroep het record houdt met de meeste waarnemingen: de volle twee, aangezien we deze soort ook twee jaar geleden zagen. Een klassevondst van Vic!

<https://www.youtube.com/playlist?list=PL9temJggY9yaAj1HRRxav0bbj2mTFMFCX>

Tijdens de namiddag kregen we ook bezoek van Jens, een oude sok en wetenschappelijk medewerker bij Natuurpunt, en ook actief bij de bijenwerkgroep Aculea. Onder zijn leiding gingen we onder een stralende en verassend warme zon op zoek naar bijen. We zagen verschillende soorten, een stuk of vijftientig, en vooral de hommels vielen in de smaak (figuurlijk!). Hommels vliegen typisch al wat vroeger in het voorjaar, en dan vooral de koninginnen op zoek naar een geschikte plek om een kolonie te stichten. Door hun dichte bontjes kunnen hommels best wel tegen wat koude, bijen in een bontjas dus.

Het Natuurstudiecongres sloten we af zoals we het begonnen waren: met een voetbalwedstrijd. De teams deze keer? Minderjarigen + oude sokken tegen de rest. Resultaat? Team oude sok + jong volk ging kansloos onderuit. Daarnaast bekeken we de resultaten van onze cameravallen: de resultaten waren om duimen en vingers bij af te tikken. De video's kunnen jullie via de QR-code zien.

Eén ding is dus zeker, het Natuurstudiecongres was een groot succes! Heb je er zelf zin in? Volgend jaar vindt er van 13 tot 18 april een nieuwe editie plaats. Tevens is er gelijktijdig een Natuurstudie cursus op dezelfde locatie. Tijdens een cursus worden er verschillende workshops gegeven zodat je over iedere soortengroep wat bijleert! Wil je toch liever naar Rochefort? Van 1 tot 7 juli 2026 zal de NWG daar een kamp organiseren: natuur- én voetbalplezier verzekerd!

FLORA BELGICA: SAFFRAANLELIE

Planten zijn ontzettend veelzijdig, interessant én belangrijk. Ze vormen de basis van onze terrestrische ecosystemen, vertellen van alles over het abiotische milieu en voeden de mensheid. Toch weten de meeste mensen, ook JNM'ers, weinig over onze inheemse planten. Om daar iets aan te doen, vertelt Raf elke drie maanden over een bekende of minder bekende plantensoort die jouw aandacht verdient. In deze derde aflevering: de saffraanlelie (*Lilium croceum*).

Hét vlaggenschip onder de bedreigde akkerflora is de roggelelie (*Lilium bulbiferum*). Dat heeft ze te danken aan haar uiterlijk: met een hoogte tot wel 90 cm en feloranje klokken van bloemen die tot 10 cm in doorsnee worden, zet ze haar collega-akkeronkruiden letterlijk in de schaduw.

De roggelelie is afkomstig uit de Alpen en andere Europese berggebieden. Van daaruit is ze na de laatste ijstijd naar het noorden getrokken, en heeft ze zich in België, Nederland en Duitsland in roggeakkers gevestigd.

Veel akkeronkruiden zijn annuëlen. Ze voltooien hun hele levenscyclus van zaad tot zaad in minder dan een jaar, zodat ze zich kunnen voortplanten voor het veld wordt omgeploegd. Dat geldt niet voor de roggelelie. Die plant heeft een andere strategie om te overleven op de akkers. De soort overwintert als bol: de bollen zitten zo diep in de grond dat traditionele ploegen ze niet kunnen vernietigen.

DOOR Raf Vanisterbecq

Tijdens de agrarische revolutie van de twintigste eeuw ging de mens steeds intensiever aan landbouw doen en steeds dieper ploegen. Die moderne technieken waren fataal voor de roggelelie, zo fataal dat ze tegenwoordig zo goed als uitgeroeid is als akkeronkruid.

Wie roggelelie zegt, zegt Fred Bos en zegt Govelin. Fred Bos is dé roggelelie-expert van Nederland. Zijn onderzoek bracht aan het licht dat de roggelelie geen sierplant was die af en toe naar akkers verwilderde, zoals vroeger werd gedacht, maar omgekeerd: een echt wilde soort uit onze akkerflora, die zo mooi is dat boeren ze soms in hun tuin aanplantten. Govelin is een gehucht – eigenlijk weinig meer dan twee boerderijen – in de Noord-Duitse Laagvlakte, waar Europa's beroemdste akkerflorareservaat ligt. En de roggelelies zijn hét paradepaardje van het gebied; een dergelijke populatie vind je in geen enkele andere akker wereldwijd.

Vorig jaar in juni struinde ik met o.a. Fred Bos door de velden van Govelin, omringd door tientallen lelies. Ik zag er de variëteit *bulbiferum*. Die naam slaat op de broedknolletjes die bij dit type roggelelie in de oksels van de bovenste bladeren aanwezig zijn. Uit de broedknolletjes kan zich een nieuwe plant ontwikkelen. Tijdens de oogst van de rogge komen de broedknolletjes op de grond terecht, en zo propageert de plant zich.

In ons land komt de westelijke variëteit *croceum* voor. Dit type heeft die broedknolletjes niet en kan zich dus veel moeilijker voortplanten. De *croceum* staat er dan ook nog slechter voor dan haar broedknoldragende zusje. In België is er maar één vindplaats meer over: in een doornstruweeltje op de Thier de Lanaye, het bekendste kalkgrasland op de Sint-Pietersberg. Dat is niet direct waar je de soort zou verwachten. De soort werd er in 1982 ontdekt. De plantkundige Martine Lejeune acht het, in een artikel uit 1994 in het Natuurhistorisch Maandblad, "gezien de kleur en de grootte van de bloemen en de bloeitijd (juni) erg

onwaarschijnlijk dat ze in een door botanici intensief bezocht gebied als de Sint-Pietersberg jarenlang systematisch over het hoofd zou zijn gezien.” Al is de oorsprong van de planten een mysterie. Lejeune suggereert een uitzetting als de meest waarschijnlijke verklaring.

Vandaag de dag denken we daar anders over. Een botanicus vertelde me dat er op dezelfde plek wel meer akkeronkruiden staan, en dat die zich waarschijnlijk ooit gevestigd hebben vanuit een akker boven op het plateau. De rijke akkeronkruidengemeenschap is daar intussen verdwenen, ten onder gegaan door de moderne manier van aan landbouw doen, maar op de steile, afgelegen flank van ‘de berg’ zouden de soorten tot op de dag van vandaag hebben standgehouden. Dat de soort over het hoofd te zien is, kan ik alvast persoonlijk bevestigen, want hoewel ik al enkele keren ter plaatse ben geweest, heb ik de planten zelf nog nooit daadwerkelijk gevonden.

Een zekere Richard Jürgen Koch publiceerde in 2022 een wetenschappelijk artikel waarin hij de roggelelie splitst in drie verschillende soorten. De wetenschappelijke naam *Lilium bulbiferum* is in die verdeling gereserveerd voor de planten uit de Alpen en middelgebergtes. De oostelijke akkerlelies, degene met hun broedknolletjes, kregen de naam *Lilium buchenavii* mee.

De westelijke akkerlelies, die van de Sint-Pietersberg, werden ondergebracht onder de soortnaam *Lilium croceum*, de saffraanlelie. Die laatste soort heeft een beperkt verspreidingsgebied: België, Nederland en een klein stukje van noordwestelijk Duitsland. In Nederland is de saffraanlelie in het wild uitgestorven. In Duitsland bestaan nog slechts een paar extreem kleine populaties in marginale omstandigheden. Verder houdt het op, want de soort is endemisch in onze regio. We hebben dan ook een grote verantwoordelijkheid om deze prachtige plant te beschermen. En dat is niet gemakkelijk, want ook bij ons blijven er nog maar een handvol stengels over, die hoogstwaarschijnlijk tot nog minder genetische individuen behoren.

Gelukkig zijn er mensen die de lelies proberen te beschermen. Sinds enkele jaren wordt stuifmeel van de Belgische planten verzameld en gebruikt voor kruisbestuiving met de laatste overgebleven autochtone planten uit Nederlands Zuid-Limburg. Zo kan de extreem gereduceerde genetische variatie hopelijk toch een klein beetje opgekrikt worden. Al blijft de situatie uiterst precair. De saffraanlelie zou zomaar eens een soort kunnen zijn die jij en ik nog in levenden lijve kunnen zien, maar voor de volgende generatie een soort is uit het verleden, waarvan uiteindelijk bijna niemand meer zal weten dat ze ooit onze velden sierde.

EEN EERSTE JAAR KLAVERENZOTTEN II

DOOR *Hannes Vrelust*

In januari mochten we met de Klaverenzotten II op De Zegge een eerste kaarsje uitblazen! Tijd voor een terugblik op dat eerste jaar beheer op De Zegge met talrijke beheerzondagen, een verrijzenis van het Brùjekkamp, veel opgeschrokke beheerkoeken enzovoort! Daarnaast neem ik je ook graag mee naar de etymologie van onze naam.

DE START

Het zaadje werd geplant toen Ward, ancien op het Zeggekamp en werknemer van De Zegge, in het najaar van 2023 voorstelde om doorheen het jaar meer op De Zegge te werken en zo geschiedde: 28 januari kwamen we voor de eerste keer samen op de Zegge met een gezellig groepje van pakweg tien Netelanders en Zeggekampers. Sindsdien zijn we niet meer gestopt en staan er acht beheerzondagen, een Brùjekkamp en een Midbrùjektweedaagse op de teller! Telkens met volk van zowel Neteland als van andere afdelingen. Hieronder lees je er alles over.

Op de eerste drie zondagen, die in de winter vielen (van januari tot maart), werkten we telkens op ongeveer dezelfde plaats in De Zegge. Vanaf de dijk tussen de Desselmannen en de Oude Zegge kapten we een stuk van een tiental meter diep (grofweg een boomlengte) in het wilgenbroekbos open. Zo zorgden we ervoor dat de transitie van 'open' naar 'bos' geleidelijker gebeurt en dat het niet ineens van het een in het ander overgaat. Op die strook ontstaat dan 'mantel', waar zowel soorten van de meer open stukken en van het wilgenbroekbos samen komen. Voor bijvoorbeeld vlinders is dit zeer interessant. Deze vorm van beheer wordt ook wel 'mantelbeheer' genoemd en wordt om de tien jaar toegepast. Dat gebeurt natuurlijk niet bij alle bosranden tegelijk, zodat er altijd wel een stukje meer open, meer bebost en meer tussenin is. In het begin was dit wat sukkelen, waarbij er minstens vier mensen goed nat werden in het ijskoude water; gelukkig was er een groot vuur om ons aan op te warmen. Tegen februari en maart kwamen we goed op gang!

Na die eerste zondagen brak het broedseizoen aan, dus konden we niet beheren en hebben we stilgezeten tot september. Op de plaats waar we werkten in de winter in het voorjaar is meermaals een purperreiger gespot, iets waar we trots op mogen zijn! We zaten natuurlijk niet helemaal stil, want het befaamde Zeggekamp vond natuurlijk nog plaats.

In september gingen we terug van start. Toen hebben we enkele oude wilgen geknot op een oud stukje kleinschalige landbouw-

grond van De Zegge, genaamd De Kauwaert. Voor degenen die nog niet weten waarom er geknot wordt: als je knotwilgen niet knot (of hun takken eraf doet) worden de takken te zwaar en splijt de boom kapot. Dat willen we natuurlijk voorkomen, aangezien er heel wat vogeltjes en andere soorten graag in die knotwilgen zitten. Ook kunnen knotwilgen gebruikt worden om stukjes natuur met elkaar te verbinden.

In oktober hadden we geen maandelijkse beheerzondag, want toen vond de wedergeboorte van het Brùjekkamp plaats, ook Herfstzeggekamp genoemd. Dit kamp werd al sinds de vorige eeuw jaarlijks georganiseerd, maar viel het stil, tot nu! Het was

een zeer geslaagde editie! We voerden verscheidene beheerwerken uit: hooien, hout opruimen en we werkten ook nog voort waar we in de winter gewerkt hadden (weet je nog, het mantelbeheer?). We sliepen bij een Klaverenzot van de eerste generatie (!), genaamd Sjarel, een van de gastvrijste mensen die ik al tegenkwam en die ons een halve week flink verwend en verzorgd heeft! Daarom nogmaals een dikke dank u wel aan Sjarel voor het verblijf in zijn eigen living (!) en voor alle zorgen en voorzieningen.

In november kwamen we nog eens samen op een zondag om wat te knotten. Na de examens voor het middelbaar deden we voor het eerst ook een 'Midbrùjektweedaagse' waarbij we midden in de week, wanneer heel wat middelbare scholieren klassenraden hadden, twee daagjes werkten op een plaats genaamd 'het weike van Pola'. Dit stukje is van ANB (Agentschap voor Natuur en Bos), maar is sinds kort in beheer van De Zegge, waarna de beheerders meteen besloten om houtkantbeheer toe te passen. Dat is ideaal voor vogeltjes om in het voorjaar een nestje te maken en zo wordt er een historisch landschap hersteld. We konden slapen bij Jozefien, een Klaverenzot in hart en nieren die kortbij woont en die ons ook goed wist te soigneren, waarvoor dank!

In januari, ondertussen 2025, konden we ons eerste kaarsje uitblazen! We deden gelijkaardig beheerwerk als tijdens de Midbrùjektweedaagse. In februari moesten we een houtkant uitkappen en deden we nog wat verder aan het mantelbeheer. In maart kwam de Beheerwerkgroep (BWG) van Nationaal op bezoek, een

primeur! Het was een zalige zonnige dag waarbij we ook de kans kregen om De Zegge nog wat verder te ontdekken, aangezien er niet genoeg werk voorzien was voor de hoge opkomst.

Kortom, een mooi jaar waarin al veel volk gepasseerd en blijven plakken is, van Westland tot Zuid-Limburg, maar ook van de grote steden als Antwerpen en Brussel. En een jaar waarin we heus wat werk verzet hebben!

We zijn alvast klaar voor een volgend jaar! In september beginnen we opnieuw, ben jij erbij? Alle ini's en groten zijn welkom. Als je De Zegge, op een kwartier fietsen van station Olen, nogal ver vindt, kan de avond ervoor een logeerplek voorzien worden. Je bent alvast zeker welkom in de WhatsAppgroep, waarin we de nieuwe activiteiten aankondigen, fotootjes sturen, een fietskaravaan organiseren enzovoort enzovoort! Scan de QR-code om erbij te komen en hopelijk tot volgend werkjaar! Picture

<https://chat.whatsapp.com/HyEP0ZBZd959jvIACfOw16>

DE NAAM: KLAVERENZOTTEN II

Toen we op die eerste beheerzondag, 28 januari 2024, na een voormiddag beheren besloten om onze boterhammetjes op te eten in het winterse zonnetje, kwam Toon, de conservator van De Zegge, naar ons toe met de boodschap 'Het biésje moet ne naam krijgen hé'. Daarop volgde een korte brainstormsessie waarbij Toon het idee opperde om te verwijzen naar de Klaverenzotten. Wij keken hem fronsend aan want van die vreemde naam hadden we nog niet gehoord, waarop hij ons meenam naar een verhaal dat begint in de seventies.

Dat verhaal laat ik jullie nu vertellen door Sjarel Gelens, de Klaverenzot van de eerste generatie.

"Een groep studenten, voornamelijk uit Geel, richtten in 1971 een 'thuisstudentenclub' op onder de naam Klaverzot. De bedoeling

was om na een week zwoegen aan diverse universiteiten of hogescholen ook in het weekend (meestal studentikoze) activiteiten de organiseren. Ze waren er ook BOB's avant la lettre en die voerden soms tot vier bussen in om te gaan fuiven op thés dansants in de omliggende gemeenten. Maar ook sport, cultuur en zelfs opera kwamen aan bod.

Toen ze op de boekenbeurs van Geel in 1972 door José Crauwels, de toenmalige voorzitter van actiegroep VALK, werden aangesproken om eens beheerwerken te gaan doen in het natuurreserveaat De Zegge, en dit dan ook deden, ontstond een jarenlange samenwerking tussen De Zegge en Klaverzot.

Het Geels Gebroekt, een moerasgebied van oorspronkelijk bijna 600 ha, werd midden jaren '50 uitgekozen terrein om middels

droogzuiging en drainage er landbouw op mogelijk te maken. Een toegangsweg werd aangelegd (de huidige Roerdompstraat) en diverse landbouwbedrijven met aanpalende gronden werden opgericht. Enkel het meest zuidelijke deel, toen al natuurreserveaat, kon dankzij de immense inzet van diverse mensen en instanties van de ondergang gered worden. De Zegge bleef (definitief vanaf 1971).

Door vijftien jaar drainage was het oorspronkelijke open veengebied bijna een wilgen- en elzenbos geworden en diverse poelen door liesgras overwoekerd. Werk genoeg dus.

De dijk langs Roerdompstraat werd aangelegd en met struiken aangeplant, als afbakening voor de straat en de boerderijen. De grote kuil aan de Roerdompstraat werd liesgrasvrij gemaakt, houtopslag in het Cruysenbroeck (een stukje Zegge dat iedere Zeggekamper dient te kennen) werd verwijderd met machete en tirfor (!).

Zo besliste deze studentenclub vanaf 1973 om hun zondagse activiteiten te spitsen in beurtelings wandelen, fit-o-meteren in de Belse bossen en werken op De Zegge.

Dit werd volgehouden tot 1980, want toen kwamen gezinnetjes, kindjes ... op de eerste plaats. De Zeggewerken bleven nog wel geruime tijd, maar dan sporadisch... Dee liefde tussen Klaverzot en de Zegge bleef natuurlijk, ook nu nog. Want na 54 jaar bestaat Klaverzot nog steeds.

PS Vanwaar de naam Klaverzot?

Op de vlag van Geel staan links bovenaan elf klavertjes (symbool voor de toenmalige elf parochies van Geel). 11 is tevens de boer, (in Geel de zot genoemd) van het kaartspel en 'zot' heeft in Geel nog een speciale betekenis. (Achteraf bleken die figuurtjes op de Geelse vlag hermelijntjes te zijn, maar ze lijken wel heel erg op klavertjes.)

Vanaf hier terug door Hannes:

Nu terug naar die winterse middag tijdens onze eerste beheerzondag. Na een korte beraadslaging waren we tevreden met Klaverenzotten II, Klaverenzotten 2.0 vonden we wat minder leuk. Et voilà, de Klaverenzotten II waren gebeuroren!

OPROEP: BEHEERKOEK

Met de Klaverenzotten II hebben we onze eigen beheerkoek: een Kempische galet met een royale laag chocolade, die vooraf au bain-marie is gesmolten en zorgvuldig aangebracht. Nu het vegan-tijdperk eraan komt zijn we, net als de BWG, op zoek naar een vegan alternatief! Heb jij enig idee hoe we op een vegan manier tegemoet kunnen komen aan dezelfde standaarden (perfecte textuur, vullend, smaakvol...) als de beheerkoek? Ik hoor het graag! Laat me gerust iets weten via volgend e-mailadres: hannes.vrelust@jnm.be.

WATERVERVUILING IN VLAANDEREN

DOOR Yolán Bosteels

Water is van levensbelang. We drinken het, wassen ons erin en telen er ons voedsel mee. Toch is de Vlaamse houding ten opzichte van waterbeleid vaak erg nonchalant. Toen de Harelbeek in Ledegem in 2019 uitgeroepen werd tot meest vervuilde beek van Europa, vond de lokale burgemeester er niet veel beter op dan het probleem te wijten aan droogte. Door lage waterstanden waren de concentraties van giftige stoffen in de beek artificieel hoger, zo luidde de redenering. Dat er niet minder dan zeventig soorten pesticiden in het water werden aangetroffen, was ineens geen zorg meer. Er was namelijk een kans dat er ergens in Europa een beek was die nog vuiler was. Een lokale inwoner liet zelfs optekenen dat de lokale scouts zich er niet te veel van moest aantrekken en kon blijven ravotten in de Harelbeek. Hij had de beek namelijk nog vuiler gekend in het verleden. Hoewel dit uiteraard een drogredenering is, zou dat laatste wel eens goed waar kunnen geweest zijn.

Als we wat uitzoomen, zien we dat het probleem veel structureler is dan één beek in West-Vlaanderen. Het Leiebekken, waar de Harelbeek deel van uitmaakt, is een van de zwaarst vervuilde bekkens van Europa, aldus het VLIZ. Op Vlaams niveau zien we dat slechts een van onze 194 waterlichamen voldoet aan de Europese voorwaarden rond waterkwaliteit. Alleen Nederland doet slechter: daar voldoet geen enkele waterloop aan

de Europese normen. Toch lijkt de ernst niet goed door te dringen, ook niet binnen progressief Vlaanderen. Zo was mijn verbazing groot toen 1500 mensen in Gent protesteerden tegen een zwemverbod in het Houtdok, een voormalig asbeststort met erbarmelijke waterkwaliteit... Dat er nog heel wat problemen zijn met onze waterkwaliteit, is intussen duidelijk. Hoe dat juist komt, leg ik uit in dit artikel.

Het enige Vlaamse open water dat voldoet aan de Europese normen, de Grote Plas in Eisden (Limburg). Vlak naast een Limburgse mijnterril en, niet toevallig, ver weg van alle landbouw. Foto: Paul Hermans, licentie: CC BY-SA 4.0

HISTORISCHE VERVUILING

In de 19e eeuw, nog vóór waterzuiveringsinstallaties bestonden, leidden verontreinigde waterbronnen tot ernstige ziektes. Zo brak er in 1866 een grote choleraepidemie uit door besmet drinkwater. Die schok zorgde voor de eerste echte bewustwording dat je afvalwater niet onbehandeld in de natuur kunt lozen. Steden begonnen riolen aan te leggen om afvalwater weg te leiden van drinkwaterbronnen. In België werd rond 1870 bijvoorbeeld de Zenne, de rivier door Brussel, overwelfd om de stank te bestrijden. De industriële revolutie in de 19e en 20e eeuw veranderde alles. Plots verschenen er overal fabrieken: textielfabrieken in Gent, staalfabrieken in Wallonië, chemische industrie in Antwerpen, noem maar op. Die industrieën gebruikten enorme hoeveelheden water en loosden het daarna vies en vol chemicaliën terug in de rivieren. Er waren nauwelijks milieuregels, dus fabrieken en ook de snelgroeïende steden konden onbeperkt afvalwater lozen. Gevolg: de waterkwaliteit ging hard achteruit.

Rond het midden van de 20e eeuw waren veel rivieren letterlijk open riolen geworden. Zwemmen in de Schelde of Zenne? Vergeet het maar – je kon ziek worden van het vervuilde water, en vissen gingen massaal dood. Er dreef schuim op het water van de chemische producten en sommige rivieren stonken ondraaglijk. Het dieptepunt werd bereikt toen in de jaren '90 toen de Zenne zo vervuild geraakte dat ze in brand vloog! Zo kwamen we in de bizarre situatie terecht dat de brandweer grondwater moest gebruiken om de rivier te blussen.

Sindsdien is de waterkwaliteit langzaam verbeterd. Het meest recent nog tussen 2008 en 2022 werden vrijwel alle Vlaamse huishoudens aangesloten op riolering. Voorheen loosden zij hun afvalwater rechtstreeks in de natuur. Toch is veel van onze historische vervuiling nog niet weg. Vervuild slib kan eeuwenlang voor problemen blijven zorgen. Vervuiling mag dan wel afnemen doorheen de tijd, dat maakt onze waterlopen nie ineens proper.

Een overkapte beek onder mijn tuin in het Gentse, stromend richting de Schelde. Nog steeds zeer sterk vervuild door afval van de 19e-eeuwse industrie en huishoudelijk afvalwater. (eigen foto)

LANDBOUW

Hoewel we de afgelopen decennia aanzienlijke vooruitgang hebben geboekt in de zuivering van huishoudelijk en industrieel afvalwater, blijft één sector hardnekkig achter: de landbouw. Vooral de intensieve veeteelt is vandaag de dag verantwoordelijk voor een groot deel van de watervervuiling in Vlaanderen. Waar huishoudens en bedrijven onderworpen zijn aan relatief strikte milieuregels en zuiveringsverplichtingen, ontsnapt de landbouwsector grotendeels aan vergelijkbare regulering.

Volgens de Vlaamse Landmaatschappij begint de impact van die verontreiniging zich steeds duidelijker af te tekenen, zelfs in het grondwater. Dat is zorgwekkend, want grondwater is niet alleen een belangrijke bron van drinkwater, maar herstelt ook zeer traag. De vervuiling bestaat voornamelijk uit stikstof (vooral in de vorm van nitraat), fosforverbindingen en pesticiden. Die stoffen komen via uitspoeling van mest en bestrijdingsmiddelen terecht in beken, rivieren en uiteindelijk het grondwater.

De aanwezigheid van deze nutriënten en chemicaliën in onze waterlopen leidt tot een reeks ecologische problemen, zoals eutrofiëring, zuurstoftekort en verlies van biodiversiteit. Daarnaast vormt het ook een bedreiging voor de volksgezondheid, zeker in landelijke gebieden waar mensen afhankelijk zijn van grondwater voor hun drinkwatervoorziening.

Wat ooit een hoopvolle trend leek, wordt nu overschaduwd door de blijvende en misschien zelfs toenemende druk vanuit de landbouwsector. Het is duidelijk dat zonder structurele hervormingen en strengere maatregelen binnen deze sector, de positieve evolutie van onze waterkwaliteit stagneert of zelfs teruggedraaid wordt. Onder Zuhal Demir (N-VA) werd de landbouwsector na decennia voor het eerst op zijn verantwoordelijkheid gewezen in het stikstofverhaal. Onder Jo Brouns (CD&V) zijn veel van Demirs meest significante voorstellen voor het zevende mestactieplan verwijderd. Het resultaat is dat dit onlangs gestemde mestactieplan niet veel inhoud meer bevat en vooral een status quo betekent voor de waterlopen. We moeten de keuze maken tussen propere waterlopen met biodiversiteit of

een grote veeteeltindustrie. Dat een keuze voor biodiversiteit en waterkwaliteit voor veel boeren het einde zou betekenen, maakt de keuze des te moeilijker. In de tussentijd blijven we vooral best uit onze beken. Slecht nieuws dus voor de scouts van Ledegem en hun Harelbeek.

De Zenne ter hoogte van Mechelen: veel te hoge concentraties mest teisteren deze rivier al een eeuw. De huidige mestvervuiling is vooral te wijten aan overtollig mestgebruik in de landbouw en ontoereikende waterzuivering in Brussel. (geen copyright)

NIET MIJN PROBLEEM

In 2009 spanden de steden Mechelen en Antwerpen een rechtszaak aan tegen het waterbedrijf van de gemeente Brussel. De aanleiding? De Brusselse waterzuiveringsinstallatie was defect, en de Brusselse regering leek weinig haast te maken met de herstelling. Dat de Brusselse bevolking zelf nauwelijks hinder ondervond van de vervuiling, mede dankzij de overkapping van de Zenne, zal ongetwijfeld hebben bijgedragen aan die lakse houding. Voor de geurhinder waar Vlamingen mee geconfronteerd werden, bleek men in Brussel weinig oog te hebben.

Toch is die Vlaamse verontwaardiging niet zonder ironie. De Antwerpse gemeenteraad tolereerde zelf jarenlang de lozing van naar schatting 48 miljoen liter olieafval in de directe nabijheid van de Schelde nabij de Nederlandse grens, tussen 1945 en 1970. Hoewel het probleem al decennia gekend was bij de Vlaamse overheid, werd de site pas in 2022 ingekapseld in een soort sarcofaag, vergelijkbaar met die van Tsjernobyl.

Ook aan Nederlandse zijde blijkt het moreel kompas niet veel beter. Zo werden de dijken langs de Grensmaas strategisch nèt iets hoger aangelegd dan aan de Belgische kant, zodat bij overstromingen vooral België getroffen zou worden, niet Nederland. Dat dat goedkoper is dan overstromingsgebieden aanleggen die zowel België als Nederland beschermen, maakt die keuze des te makkelijker.

Het patroon is duidelijk: waterbeleid heeft vooral gevolgen stroomafwaarts. Daardoor lijken we vooral hypocriet te klagen over onze burens stroomopwaarts. In de tijd zien we dit probleem zo mogelijk nog harder. Onze burens kunnen protesteren, maar de volgende generaties kunnen dat niet.

EEN BIK OP DE TOEKOMST

Vlamingen zullen de waterkwaliteit in hun leven alleen nog maar hebben zien verbeteren. Dat kan de indruk geven dat het best oké gaat met onze waterlopen. Het lijkt er echter op dat we zeer sterk vervuild water zo gewoon zijn geworden dat het minder vervuilde water van de voorbije jaren ineens proper lijkt. Dat zwemmen in ons water nog steeds bijna nergens veilig mogelijk is, lijkt voor veel mensen onbegrijpelijk, maar blijft de harde waarheid. Dat het ook voor de meeste zoetwaterbeestjes nog op veel plaatsen niet gezond genoeg is om terug te keren, is eveneens pijnlijk. Zelfs na ingrijpende veranderingen in de landbouwsector zullen sommige waterlopen en meren een ontoereikende waterkwaliteit blijven hebben. Toch is het belangrijk dat we de trend van de afgelopen vijftig jaar blijven doorzetten. Vlaanderen wordt steeds droger en we kunnen het ons steeds minder veroorloven om het water dat we hebben onbruikbaar te maken door watervervuiling. Met een halvering van het budget voor de Blue Deal¹ en terugdraaiing van veel stikstofregels lijkt er echter weinig zicht op vooruitgang. Onze open wateren zullen nog niet snel biodivers of bezwembaar worden, integendeel.

1 De Blue Deal is een plan dat de Vlaamse regering in de zomer van 2020 lanceerde in de strijd tegen waterschaarste en droogte.

OVER MYSTERIEUZE VLIEGTUIGSTREPEN EN VERDACHTE WEERSINGREPEN

Lang, lang geleden was er eens een jongeman. Hij keek uit zijn kamerraampje en zag ... sneeuwkllokjes! Zijn hoofd draaiend, zag hij ook krokussen! En in zijn linkerooghoek zag hij, enkele meters daarvandaan, narcissen! "Is dit wel normaal?", vroeg de jongen zich af en hij zocht het op op het grote monster dat Google heet.

DOOR Elewout Acke

Echt lang geleden was het niet, een maand of vier misschien? En neen, abnormaal is het niet: deze bloemen mogen alle drie in maart bloeien (volgens hun zaai-bloei-schema), maar toch lijkt het niet héél logisch om ze allemaal in een diameter van tien meter op hetzelfde moment te zien bloeien. Het doet nogmaals stilstaan bij het feit dat onze natuur ontregeld is, dat de seizoenen door elkaar lopen ...

Een wrang gevoel borrelde op: "wat zit ik hier te doen?", vroeg de jongen zich af. "De wereld staat in vuur en vlam en ik zit hier in mijn geprivilegieerde positie van westerse middenklasser wat te studeren voor mijn 'carrière'!" Tijd voor actie!

Extinction Rebellion lijkt een geschikte optie te zijn. Een actie aan het Gentse Gravensteen, met bezetting en aansporing tot een burgersraad: dat klinkt perfect! Een groepje rebellen hangt van binnenuit banners aan de kantelen van het iconische Gravensteen, met boodschappen als "Act now!" en "Wij beslissen over onze toekomst". Ondertussen zet een ander groepje zich neer om een burgerberaad te simuleren. Terwijl de activisten daarmee bezig zijn, komt plots een man in hun midden staan om 'eens iets te zeggen'. Het klinkt als volgt:

Een burgerberaad (of burgerforum) is een proces waarin mensen (de gewone bevolking) advies geven aan en mee beslissingen maken met de overheid. Het is een manier om de representatieve democratie te versterken: burgers denken actief mee na over politieke beslissingen en nemen deel aan politieke discussies. Met burgerberaden kan ook de mening van een minderheidsgroep gehoord worden.

"Waarom verspillen jullie je tijd hieraan, aan 'het klimaat'? Begrijpen jullie dan niet dat er een veel groter probleem is dat we de wereld uit moeten helpen? Het klimaat is daar maar een klein gevolg van. Wat ze allemaal met vliegtuigen over ons strooien: aluminium, barium, strontium, noem maar op! Al die stoffen laten ze over ons neerdalen. De hele mensheid wordt aangetast en jullie zitten hier gewoon wat te demonstreren voor het klimaat. Ik vind het zóó jammer dat ik goedgehartige mensen zoals jullie er altijd op moet wijzen dat ze met het verkeerde bezig zijn! Begrijpen jullie dat dan niet? Allee, zeg! AARGH!"

Het wordt even stil in het burgerberaad. In de verte kan je deze oprecht bezorgde en gefrustreerde man nog horen naschreeuwen "dat het echt onbegrijpelijk is". Het burgerberaad wordt verdergezet, zonder extra commentaar.

Maar wat bedoelde de man eigenlijk?

CHEMISCHE VLIEGTUIGSTREPEN

We spreken van een conspiracy theory, een samenzweringstheorie of complottheorie. Wat hier op aarde allemaal gaande is, zou het gevolg zijn van een geheim plan. De huidige crises – klimaatontwrichting, sociale ongelijkheid, oorlog ... – vinden plaats door de handelingen van een klein groepje mensen. De verantwoordelijken zijn waarschijnlijk de overheid en andere (onderzoeks) instanties. Waarvoor exact?

Alles wat verkeerd loopt in onze wereld, vindt zijn oorzaak in chemtrails, zo luidt de theorie. Dit woord komt van chemicaliën (aluminium, barium, strontium e.d.) en contrails. Die laatste zijn de condensatiesporen (waterdamp met kleine hoeveelheden andere stoffen, eigenlijk kunstmatige wolken) die een vliegtuig achterlaat in de lucht, de zogenaamde 'vliegtuigstrepen'. Volgens de complotdenkers stoten sommige vliegtuigen die zogenaamde chemtrails doelbewust uit in opdracht van overheden en mogelijk andere organisaties. Ze doen dat om uiteenlopende resultaten te bekomen: een gezondheids crisis, gedragsveranderingen bij mensen, klimaatverandering, massale bijensterfte, extreme weersomstandigheden, verminderde vruchtbaarheid, enzovoort. Kortom: alles wat niet loopt zoals het zou moeten lopen, hebben we te wijten aan de onbetrouwbare machthebbers bovenaan de maatschappelijke ladder. Door toxische chemicaliën te verspreiden willen ze de hele wereld controleren en veranderen, op zo'n manier dat het hen (vooral financieel) goed uitkomt, aldus de complotdenkers.

De huidige minister van Volksgezondheid en Sociale Zaken van de VS, Robert F. Kennedy Jr., kan ook gerekend worden tot de "samenzweringstheorie-volgers". "We are going to stop this crime", was zijn bekende post op X in augustus. Kennedy Jr. is milieuadvocaat en maakt momenteel deel uit van regering Trump als minister. De theorie bereikt dus een breder publiek dan je eerst zou denken, en kan zo een impact hebben op de stappen die in de wereldpolitiek zullen gezet worden.

De volgers van deze theorie halen allerlei argumenten uit de kast om mensen van hun gelijk te overtuigen – en slagen daar meer dan eens in!

- "Sommige vliegtuigstrepen blijven langer hangen" is een klassieker. Echter valt dat weerkundig te verklaren: hoelang contrails blijven hangen, varieert door verschillen in temperatuur en luchtvochtigheid.
- Ook anekdotisch bewijs wordt gebruikt: "vroeger was alles anders ..." Zo spreekt men over het feit dat ons immuunsysteem de laatste decennia verzwakt is door de chemtrailstoffen die we dagelijks inademen. Wat uiteraard klopt, is dat ons immuunsysteem niet wordt bevorderd door fijn stof in de lucht en dat heel wat (immuun)aandoeningen meer meewind krijgen door de klimaatverandering. Maar dat contrails ons immuunsysteem direct verzwakken en dat de overheid sproeitechnieken gebruikt om dat te verkrijgen, is nogal onrealistisch. Alleen al het feit dat die stoffen enorm verdund zijn wanneer ze uiteindelijk de grond bereiken – en het dus een heel inefficiënte manier is om de mensheid te manipuleren, roept veel twijfels op over de validiteit van dat argument. En het blijft niet bij dat argument.
- Complotdenkers proberen soms te overtuigen aan de hand van beeldmateriaal: een beeld dat meermaals terugkomt is dat van vliegtuigen die brandstof lozen. Dat gebeurt echter zelden: in noodgevallen moet een vliegtuig zich in één keer van veel brandstof ontdoen om goed te kunnen landen. Een te zwaar vliegtuig kan namelijk niet veilig landen. Maar dat heeft niets te maken met een geheim plan vanuit de overheid om onder meer ons gedrag te beïnvloeden.
- Ook zijn er bronnen, zoals een 'factcheck' van de Knack, die melden dat deze complotdenkers beeldmateriaal vervalsen om hun argumenten overtuigender te maken.

WEER EN KLIMAAT

Hoewel de complotdenkers alle huidige problematieken te simplistisch voorstellen door ze in één samenzweringstheorie te gieten, is hun bezorgdheid meer dan terecht. Dat er allerlei problemen zijn en dat we daar dringend iets aan moeten doen, staat buiten kijf. Maar dat overheden of andere instanties bewust zware metalen verspreiden die moeten dienen om zulke problemen te creëren, is iets waar nog geen degelijk bewijs voor is geleverd.

Uiteraard is het wél zo dat emissies van vliegtuigen een impact hebben op het veranderende klimaat. De gasen die worden uitgestoten, versterken het broeikas-effect enorm. Dat zorgt – zoals we allemaal weten – voor een ernstige opwarming van de aarde, met alle gevolgen van dien. Dat is zeker een probleem dat we moeten aanpakken, en wel liefst nu meteen. Vandaar de acties van Extinction Rebellion.

Een oplossing die hier en daar gesuggereerd wordt, is weermanipulatie of weerm modificatie. Er zijn onderzoekscentra die kleinschalige experimenten hebben aangevangen om het weer te controleren en te manipuleren. Zo wil men wolken aantrekken naar droge gebieden, om droogte te bestrijden. Echter is het ten eerste (voorlopig) nogal utopisch: dat is niet realiseerbaar, zeker niet op grote schaal en op de korte termijn waarin we dringend verandering moeten merken. Daarnaast is het niet de bedoeling dat wij als mensdom de volledige natuur in handen nemen en ook de niet-menselijke wereld proberen te beheersen met technologische manipulatie, toch? Laten we de oorzaak aanpakken in plaats van te zoeken naar manieren om de problemen te milderen en zo het systeem aan de wortels niet te hoeven doorspitten en omwoelen.

Dat 'de hoge pieten onbetrouwbaar zijn', is in zekere zin waar. Het is zo dat zij die 'de macht' in handen hebben, te frequent noodkreten vanuit de wetenschappen en de samenleving in de wind slaan. In het kapitalistische systeem waarin we leven – alles draait om steeds groeiend privébezit – komen sociale en ecologische aspecten te vaak pas laat in de politieke agenda aan bod. Dat er meer naar ons, de bevolking, geluisterd mag worden: daar zijn velen het over eens. Als partijen of personen zijn verkozen, wil dat niet zeggen dat ze vanaf dan alle vrijheid hebben om te doen wat hen voordelig uitkomt. In onze huidige samenleving is het noodzakelijk om onze stem blijvend te laten horen!

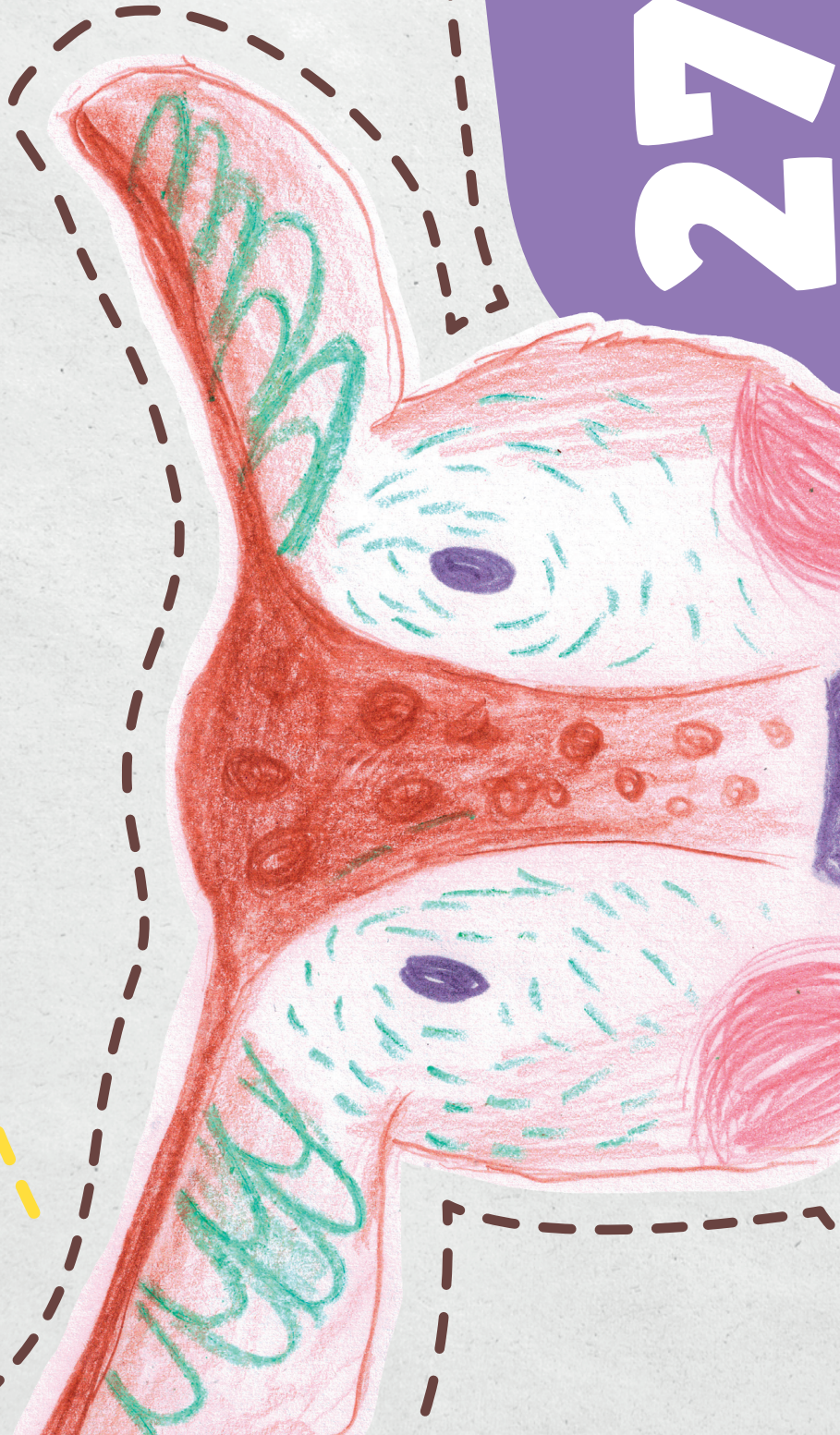
Naast weerm modificatie, waarbij men wolken extra stoffen toedient (cloud seeding) om regenval te bekomen, bestaat er ook zoiets als geo-engineering. Dat slaat op grootschalige ingrepen in het klimaatstelsel: klimaatmodificatie (afkoelend effect) en koolstofverwijdering (CO₂ uit de lucht halen). De technieken die daarvoor worden gehanteerd (zie knmi.nl), zijn niet zonder risico's: er zijn al fysische gevolgen gekend (bv. minder neerslag), maar ook politieke en maatschappelijke spanningen zullen hierdoor worden verergerd. (Als dat niet al zo is.) Door het toepassen van zonweerkaatsingstechnieken, kan het neerslagstelsel volledig veranderen: sommige gebieden kunnen plots ondergeregend worden, andere kunnen in complete droogte terechtkomen – een goede reden voor spanningen. Er zijn nog te veel onzekerheden om grootschalige experimenten uit te voeren – en daarbovenop is het niet goedkoop. Over weerm modificatie – wat op het eerste gezicht onschuldiger lijkt – en geo-engineering is het laatste woord nog niet gezegd. Maar of we daarmee de wereld gaan redden van een ondergang? Dat betwijfel ik: technologie alleen zal niet voldoende zijn. We dragen best allemaal ons steentje bij!

Vandaar het burgerberaad: iedereen mag zijn stem laten horen. Een participatieve democratie: daar pleitte Extinction Rebellion voor tijdens de actie aan het Gravensteen. We blijven op straat komen totdat onze eisen geïntegreerd zijn in het beleid (extinctionrebellion.be)! Act now!

KOM PROEVEN VAN DE
JNIM **STARTDAGEN**

27 & 28

SEPTEMBER

Zoek een startdag in jouw buurt

JNM.BE/STARTDAGEN

JE BEESTIGSTE JEUGDBEWEGING

AFDELINGSNIEUWS

Welkom bij het afdelingsnieuws! JNM heeft 34 afdelingen verspreid over het Vlaams Gewest en Brussel. Hier kom je te weten wat onze afdelingen zoal organiseren en realiseren. Heeft jouw afdeling zelf iets leuks om in de kijker te zetten? Stuur dan naar euglena@jnm.be!

Naam afdeling: JNM Brughe

In welke streek zijn jullie actief?

Vooral in Brugge en deelgemeenten zijn we actief, maar we hebben ook leden die meer aan de kust wonen, of leden van andere (West-Vlaamse) afdelingen die ook bij ons actief zijn.

Waar staan jullie als afdeling voor bekend?

We zijn een zotte bende, onze slogan is dan ook niet voor niets 'doe ké zot'!

JNM heeft al een paar bovo's vanuit onze afdeling gehad, nu is het Nel haar beurt ;).

En tot slot, we zijn een van de oudste afdelingen ;).

Leukste activiteit dit werkjaar dusver?

Ons jubileum natuurlijk! Hierbij vierden we ons vijftigjarige bestaan! Het was een zeer leuk feest waar heel wat oude sokken waren, maar ook heel wat jonge leden. In het totaal waren er zo'n honderd aanwezigen. We smulden van heerlijke spaghetti en zelfgemaakte vegan cake,

haalden oude herinneringen naar boven en maakten er een zot feest van!

Iets dat jullie onlangs gedaan hebben waar jullie trots op zijn?

Het jubileum weer, natuurlijk! We zijn er vrij laat aan begonnen, en hebben toch zoiets moois op poten kunnen zetten. Hier mogen we als afdeling echt trots op zijn!

Leuke activiteit die eraan komt?

Ons zomerkamp! We gaan samen met onze piepers op kamp, en stellen het ook open voor Nationaal, waarbij we hen wegwijs in het Patattenparadijs maken. De piepers zijn welkom om 3 juli om 12u in het Uilenbos in Moerbeke.

Willen jullie nog een oproep doen?

We zijn op zoek naar piepers voor ons zomerkamp, hebben jullie dus nog piepers die graag in het begin van de zomer op kamp willen, zeg ze dan dat JNM Brughe een megacool kamp heeft voorbereid genaamd 'Wegwijs in het Patattenparadijs!'. Ook extra ini's zijn van harte welkom in onze afdeling. En als laatste, geniet van jullie zomer, iedereen!

NATIONAAL KORT

Intussen nadert de kampenzomer gestaag. Het is nog maar even aftellen naar de epische kampvuuravonden, heerlijke JNM-boterhammen, vage avonturen, zwoele momenten en... het congres natuurlijk! Zijn jullie al ingeschreven?

VEGANISTISCHE COMMISSIE

De veganistische commissie heeft niet stilgezeten. De Salatlas – een veganistisch kookboek voor op kamp – kregen jullie inmiddels opgestuurd, en de commissie ging al op zwier bij Brugge, Hageland-Zuiderkempem, Onderstebovenshelde, en Koers-AV. Nog een last-minute vraag over je kampmenu? Vraag een sessie aan via JNM.be/veganisme!

PERSONEELSBELEID

Sinds maart hebben we een nieuwe administratieve medewerker: Laurence! Meer over haar lees je ergens anders in deze Euglena, want hier willen we vooral even vieren dat ons personeelsteam daardoor eindelijk compleet is! Na lange omzwervingen en aanpassingen rond takenpakketten, is ons uitgestippelde plan nu bijna voltooid. Er is zelfs een feestcomité, en de tikibars (buiten de uren, natuurlijk) zijn terug van nooit weggeweest!

HERINRICHTING VAN HET BONDSSEC

Ook dit project loopt nog steeds. Na een lichte vertraging – eigen aan alle verbouwingen – is nu bijna alles afgerond. De vroegere Nikolaj is nu een ploeg- en vrijwilligersruimte, de oude

DOOR Nel Top

zetelruimte is nu een kleine vergaderzaal. Na een lik verf en nieuw meubilair is de zolder helemaal klaar om als prikkelarme werkruimte te dienen. Verder staat er nog op de planning: de inhoudelijke bibliotheek verhuizen naar een boekenkast in de flex en hem officieel openen! Heb je vragen over wat er in die bibliotheek komt te staan? Neem dan contact op met Raf Vanisterbecq of de NWG!

OPVOLGING EN OVERDRACHT

In de lente-editie van de Euglena konden jullie al een verslag lezen van de Afdelingsondersteuningsploeg (en ook deze keer schreven ze iets!), maar we benadrukken het graag nog eens: overdracht is echt super-duper-belangrijk! Weet jij al wie je zal opvolgen? Spreek dan misschien al een momentje af, want voor je 't weet gaat het nieuwe werkjaar alweer van start! Heb je vragen of wil je hulp? Eén adres: afdelingen@jnm.be!

BESTUURDER ZIJN: BEESTIG OF BRAK?

Beestig, brak, bruisend, begeistert, bekwaam, bangelijk, buitensporig, buitengewoon, het zijn allemaal correcte omschrijvingen van het Bestuur. Maar wat is dat eigenlijk, een bestuur, wat doen ze, wat drijft hen?

WAT IS HET BESTUUR?

Het Bestuur bestaat uit de bondsvoorzitters en de bestuurders (vaak de ploegvoorzitters¹) van de tien ploegen. Zij vertegenwoordigen JNM naar externen, maar staan vooral in voor de dagelijkse werking.

Het Bestuur komt maandelijks samen voor een Bestuursvergadering, waarop allerhande kwesties worden besproken. Alle bestuurders vertegenwoordigen daarin hun ploeg. Ze nemen ook input of vragen van hun ondersteunende personeelslid mee en kunnen eventueel vanuit de achtergrond in hun afdeling meedenken. Zo proberen we om alle perspectieven mee te nemen in onze beslissingen. In die geest werkt het Bestuur met een quorum: om geldig te kunnen stemmen, moeten twee derde van de Bestuurders aanwezig zijn.

Wat voor beslissingen er op een Bestuursvergadering passeren, is heel uiteenlopend*. Het kan gaan over projecten (zoals de herinrichting van het Bondssec.), kwesties rond ons personeelsbeleid (zoals de voorbereiding van een selectieprocedure), vragen vanuit afdelingen, de organisatie van activiteiten voor het Hoofdbestuur, financiën, procedurele vraagstukken (zoals

DOOR Nel Top

het aanpakken van een fout getelde stemming), en andere JNM'erige puntjes.

De Algemene Vergadering blijft natuurlijk het hoogste beslissingsorgaan van JNM; we nemen dan ook nooit finale beslissingen over thema's die de bevoegdheid van de AV zijn¹. Een bestuurder die later in het jaar aansluit kunnen wij bijvoorbeeld wel tijdelijk co-opteren, maar moet dat op de eerstvolgende AV door jullie bekrachtigd (of ongedaan gemaakt) worden.

WAT WORDT ER VERWACHT VAN EEN BESTUURDER?

Bestuur, dat klinkt misschien als een hoop bureaucratisch gedoe. Er zijn dan ook wel een paar bureaucratische vereisten, zoals de bestuursposten. Die stelt elke ploeg vier keer per jaar op om jullie te informeren over hoe het loopt met de ploeg. Jullie krijgen die

¹ Meestal is de ploegvoorzitter automatisch ook bestuurder, maar je kan er ook voor kiezen om die functie op te splitsen. Dat heeft z'n voor- en nadelen. Maar da's een aparte discussie.

telkens in aanloop van een AV te zien, zodat jullie de bestuurders vragen kunnen stellen als jullie dat willen.

Veel belangrijker is het echter om beslissingen van het Bestuur te kunnen kaderen of algemene vragen van JNM'ers te kunnen beantwoorden. Daarom verwachten we van bestuurders dat ze op de Algemene en Bestuursvergaderingen aanwezig zijn. Dat is heel sterk aangeraden, maar niet verplicht, dus geen stress als het een keertje niet lukt! Enkel op de HB-AV's is aanwezigheid min of meer verplicht (door het IR), want daar worden de bestuurders en hun (ploeg)beleid gestemd.

Los daarvan wordt er van bestuurders verwacht dat ze goesting hebben om hun schouders mee onder JNM te zetten, naast het hele ploeggebeuren. Personeelsbeleid, organisatorische vraagstukken of grotere projecten vragen soms extra aandacht, en dan is het aan het Bestuur om zich daarin vast te bijten. Bestuurders hoeven natuurlijk niet bij alles even enthousiast of actief te zijn, maar we dragen als Bestuur wel samen de eindverantwoordelijkheid. Een bestuurder neemt zichzelf dus best een beetje serieus, want uiteindelijk vertegenwoordig je JNM zelfs wettelijk. Stemmen over de financiën of beleidshervormingen is super interessant, maar kan ook grote golven slaan. Het is dan aan het bestuur om te gaan surfen...

Als laatste heeft elke ploeg een ondersteunend personeelslid, met wie de bestuurder dus vaak samenwerkt. In ruil voor hun gouden advies vragen bestuurders af en toe eens hoe hun verlof was en of het allemaal een beetje lukt met het werk.

Buiten al die bureaucratische en logistieke dingen om is in het Bestuur zitten ook gewoon gezellig, leerrijk, een heerlijk chaotisch! We gaan al eens op café, doen een stadspel in Brussel of plannen een dagje naar zee. Alles kan!

EENS MEEVOLGEN? VRAGEN?

Iedereen die daarin geïnteresseerd is, mag via info@jnm.be vragen om aan de mailinglijst van het Bestuur te worden toegevoegd. Zo krijg je automatisch de agenda van de Bestuursvergaderingen toegestuurd. Op die BV's ben je trouwens meer dan welkom: enkel bestuurders hebben er stemrecht, maar de discussie staat open voor iedereen!

PS: De verslagen van alle Bestuursvergaderingen, Algemene Vergaderingen en ploegvergaderingen vind je trouwens via JNM.be/beleid.

Voor de nieuwsgierigen: "Een Bestuur voert het dagelijks beleid, met volgende wettelijke bevoegdheden: dagelijks bestuur, strategisch beleid, financieel beleid, samenroepen van de AV, personeelsbeleid, innemen van officiële verenigingsstandpunten en ontslag en schorsing van leden en bestuursleden."

PERSONEEL IN DE KIJKER

KORT PROFIEL

Wie?

- Laurence Vancauwenberghe

Welke functie?

- SUPERADMIN, of administratief en financieel medewerker

Hoe bereik je mij?

- Via laurence@jnm.be, info@jnm.be, financieel@jnm.be (want alle goede dingen komen in drievoud?)

Favoriete JNM-pijler?

- Natuur! Ik ben ervan overtuigd dat de natuur niets nutteloos doet. Het is superfascinerend hoe alles mooi in elkaar past, ook al zien we dat niet altijd onmiddellijk. Dat op zich kan alleen maar bewondering afdwingen.

Favoriete dansmove?

- Je vindt me eerder aan de toog dan op de dansvloer, maar als ik me er toch waag, beeld ik me in dat ik de meest wijze new-wavemoves bovenhaal.

Favoriete app?

- Camino Ninja! Onmisbaar voor de liefhebber van de stevigere wandelingen.

Lievelingseten?

- Ik ben niet echt kieskeurig, ik eet en proef alles. Van homemade arancini's word ik wel intens gelukkig. Huisgerolde pasta? Zeker weten! Ik heb daarnaast ook een zwak voor kappertjes, zuren (balsamico, citroen, rijstazijn...) en sojasaus. Denk daar dan nog eens wat buitenlucht en een gasvuurtje bij, want context maakt de smaken nog beter. En een tent, waarom niet. En elk gerecht wordt memorabel.

Favoriete JNM-herinnering?

- Ik heb nog maar weinig JNM-ervaring op de teller, het nieuws halen in mijn eerste week door mee in de frontlinie van een anti-betoging getrokken te worden, zal me wel lang bijblijven 😊. Klaar om fijne herinneringen te maken!

WAT DOET LAURENCE BIJ JNM?

Taak als superadmin

Als superadmin van JNM ben ik jouw aanspreekpunt voor zowel administratieve als financiële ondersteuning. Je bereikt me via info@jnm.be of financieel@jnm.be. Wil je iets meer persoonlijks kwijt? Dan kan je me ook bereiken via laurence@jnm.be.

Administratieve rol

Heb je vragen over toegang, machtigingen of digitale tools? Denk aan SharePoint, Forms, e-mailadressen of andere algemene zaken? Laat het me weten – ik zorg dat je de juiste info en toegang krijgt.

Financiële ondersteuning

It's all about the money. Ik ondersteun de bovo ping om de boekhouding op orde te houden en ervoor te zorgen dat de juiste centen op de juiste plaats terechtkomen. Heb je een onkostennota, moet je afdeling geld ontvangen van Nationaal, of loop je ergens vast in een financieel proces? Dan doe ik mijn best om jou te helpen.

KORT PROFIEL

Naam?

- Indigo De Coninck

Functie?

- Zakelijke coördinator

Hoe bereik je mij?

- Via indigo@jnm.be

Favoriete JNM-pijler?

- Milieu, want we hebben (voorlopig) maar één prachtige aardebol.

Favoriete dansmove?

- De "ik-kan-niet-dansen-awkward-dansmove-en-dan-raar-bewegen".

Favoriete app?

- Microsoft Teams (lol), neen. Ik kan eigenlijk niet kiezen: Twitch, TikTok, YouTube, Twitter, Deliveroo...

Lievelingseten?

- Ai, weer keuzestress. Ik los het zo op: ontbijt: lekkere chocoladekoek met crème + stokbrood met eitjes; middagmaal: Italiaanse spaghetti carbonara; avondmaal: ook echte Italiaanse pizza; dessert: chocomousse.

Favoriete JNM-herinnering?

- Winnen van Silke in het teambuildingspel.

--> Redactionele noot van Silke (want blijkbaar is Indigo vergeten dat ik alles voor Euglena nalees?): er heeft nog nooit iemand zo hard een spel verloren als Indigo die dag.

WAT DOET INDIGO BIJ JNM?

Ondersteuning vrijwilligers, stagiairs en Bestuursorgaan

De bovo-ping (bondspenningmeester) stelt jaarlijks een begroting op. De boekhouder dient de jaarrekening in. Samen met de superadmin geef ik advies en ondersteuning. Ik kijk regelmatig de boekhouding na. Ik geef ook advies rond de juridische kant van het personeelsbeleid.

Financieel langetermijnbeleid

Ik houd de budgetten in de gaten en geef tijdig aan wanneer er grote tekorten of overschotten zullen worden geboekt. Ik bekijk of grote investeringen financieel mogelijk zijn en bewaak zo de financiële gezondheid op langere termijn.

Personeelsadministratie

Ik verspreid de vacatures en zorg voor de verdere opvolging. Daarnaast betaal ik ook tijdig de lonen en maaltijdcheques aan het personeel en volg ik de uurroosters op. Wekelijks zit ik het personeelsoverleg voor en ik ben het aanspreekpunt voor alle sociaal-juridische kwesties.

KORT PROFIEL

Naam ?

- Iris Van Cleuvenbergen (maar binnenkort ga ik mijn naam veranderen naar Indigo)

Functie ?

- Inhoudelijke coördinator

Hoe bereik je mij?

- Via iris@jnm.be, een sms'je of mijn facebookaccount. Of alle drie tegelijk!

Favoriete JNM-pijler?

- Beheer all the way! Ik kom uit een afdeling met veel legendarische beheerkampen (Neteland jom!) en heb zelf ook een paar jaar in de BWG gezeten. De olympische beheerspelen, het rijfbaltoernooi, de BWG'stig comedy show... Ik was erbij! Al vind ik stiekem alle pijlers wel heel leuk. Qua natuurstudie houd ik het meest van schelpen zoeken, en qua milieu ben ik een superfan van onze visietekst rond sociaal-ecologische rechtvaardigheid, en over het algemeen van hoe sociale en ecologische aspecten op elkaar kunnen inspelen (en hoe JNM'ers daarnaar kijken).

Favoriete dansmove?

- De unicorn. Je steekt eigenlijk je vinger op, maar in plaats van die echt in de lucht te steken, hou je 'm voor je voorhoofd. En dan geef je je unicorn-vibes door aan je mededansers door een soort van golvende beweging te maken die start met je voeten en eindigt met het topje van je vinger. Als je je innerlijke beest écht boven wil halen, kan je ook de potvis uitproberen: je gaat op je buik op de grond liggen en neemt met je armen je voeten vast. Dan richt je je bovenlichaam op terwijl je heel luid loeit en vervolgens ontspan je. Voor een optimaal resultaat doe je het best een tiental keer na elkaar en in een grote groep, idealiter in de openbare ruimte.

Favoriete app?

- Ik heb geen smartphone (zie het artikel van Elewout rond mijnbouw in een van de vorige edities van Euglena!)

Lievelingseten?

- Frietjes, liefst 3x per dag (mag ook koud zijn).

Favoriete JNM-herinnering?

- Ik heb al veel JNM-watertjes doorzwommen, maar als ik kijk naar mijn tijd als personeelslid bij JNM denk ik spontaan aan: de vele mooie momenten met de stuurgroep nieuwe beleidsnota, de harkwesPré-AV met een mooie delegatie ZWB'ers, de bestuursmidweek in thema "Olympische wintersporten" en de vele gezellige tikibars en breek-je-weekjes in de bondssectuinen!

WAT DOET IRIS BIJ JNM?

De democratie binnen JNM ondersteunen

Ik zorg voor een vlot verloop van AV's en bestuursvergaderingen, en volg ook het dagelijks bestuur van JNM op door samen met de bovo's te zetelen in het wekelijkse MaandagOverleg (MO). Ik adviseer de bovo's en het Bestuur bij inhoudelijke keuzes en beslissingen.

Externe vertegenwoordigingen en partnerwerking

Ik sluit regelmatig aan op overleggen in de jeugdwerksector en probeer ik ook aanwezig te zijn op overleggen met partners uit de milieu- en natuursector. Dat gaat over grote spelers zoals Natuurpunt en Bond Beter Leefmilieu, maar ik adviseer de bovo's ook wanneer er mailtjes binnenkomen met de vraag om een samenwerking op te zetten.

Aanspreekpunt voor (nationale) vrijwilligers en collega's

Vrijwilligers uit het HB (en dan in eerste instantie uit de inhoudelijke werkgroepen, het Inhoudelijk Overleg en het Bestuursorgaan) kunnen altijd bij mij terecht met vragen en kwaaltjes. Ook mijn collega's met een pedagogische functie kunnen aankloppen wanneer ze ergens mee vastlopen of wanneer er vragen zijn omtrent de ploeg of werking van JNM. Ik probeer het vrijwilligersbeleid van JNM, en bij uitbreiding de specifieke personeel-vrijwilligersverhouding die we bij JNM hanteren, uit te dragen en in de praktijk te brengen. Zo blijven we een jeugdbeweging voor en door jongeren, en een leerschool voor toekomstig talent!

HOW TO OVERDRACHT?

HOE EEN GOEIE OVERDRACHT JE TEAM STERKER MAAKT

Iedereen die ooit een functie heeft opgenomen in een afdeling of ploeg kent misschien het gevoel van in het diepe gegooid te worden. Je krijgt een vage uitleg, een Google Drive vol ongeordende bestanden en de woorden “veel succes!”. Overdracht – het doorgeven van kennis en ervaring – lijkt vanzelfsprekend, maar wordt vaak vergeten of genegeerd. Terwijl het net hét verschil maakt tussen een afdeling of ploeg die floreert en eentje die spartelt.

Samen met de Afdelingsondersteuningsploeg (AOP) en een paar afdelingen doken we in dit thema. In een interactieve sessie vol geïnteresseerde JNM'ers verzamelden we ervaringen, struikelblokken en gouden tips. Die hebben we gebundeld in een simpel vierfasenmodel dat overdracht niet alleen werkbaar maakt, maar zelfs leuk om uit te voeren.

FASE 1: DE VOORBEREIDING – BEGIN BIJ JEZELF

Overdracht begint niet wanneer je stopt, maar wanneer je begint. De eerste fase draait helemaal rond jezelf: hoe zie jij je functie? Wat had jij graag geweten toen je begon? Welke taken horen erbij, welke deadlines moet je in de gaten houden, en met wie moet je contact houden?

Veel overdrachten mislukken omdat er simpelweg veel in iemands hoofd zit, maar er weinig tot niks op papier staat. Begin dus al van bij de start te noteren wat je doet en waarom. Zo creëer je een soort ‘dagboek’ dat uiteindelijk een handleiding wordt voor je opvolger – en eigenlijk ook voor jezelf.

Pro tip: hou een klein functiedagboekje bij. Geen roman, gewoon korte notities. Alles wat voor jou logisch lijkt, is voor je opvolger misschien totaal nieuw.

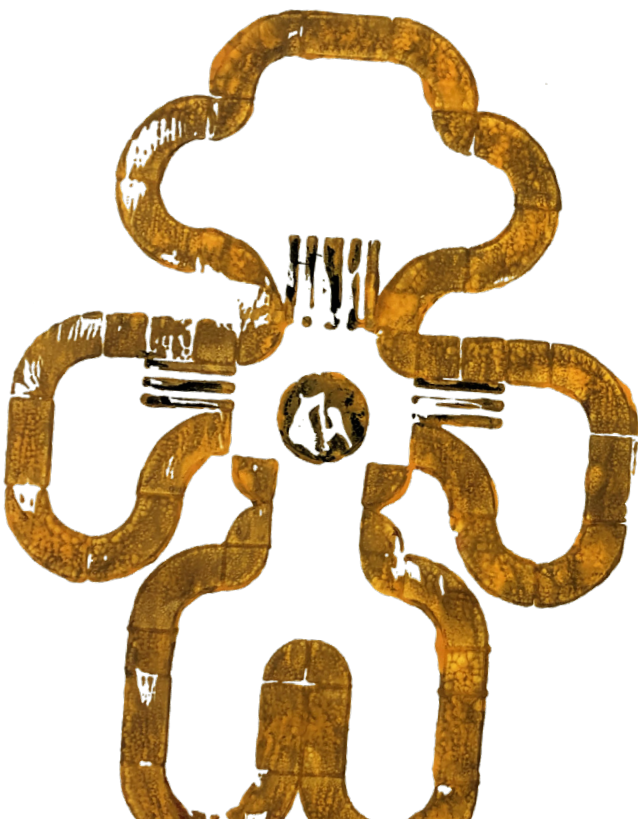
DOOR Kobe Baeté

FASE 2: ZOEK JE OPVOLGER – LAAT DIE MEELOPEN

Wacht niet tot je bijna stopt om iemand te zoeken die je wil opvolgen. Begin er al rond december mee. Kijk rond in je afdeling of ploeg: wie toont interesse, wie organiseert graag, wie denkt mee? Durf mensen aan te spreken en maak de twijfels en onzekerheden bespreekbaar. Grote functies dragen vaak een soort Hij-die-niet-genoemd-mag-worden-factor. Veel JNM'ers hebben gewoon een extra duwtje nodig om inzicht te krijgen in een functie of hun eigen kwaliteiten.

Laat je opvolger daarna stap voor stap met je meekijken. Betrek die bij vergaderingen, activiteiten, het opstellen van mails, noem maar op. Zorg dat die niet alleen weet wat je doet, maar ook hoe en waarom. Zo bouwt die zelfvertrouwen op én zin om erin te vliegen.

Vergeet niet om transparant te zijn. Benoem niet alleen de dingen die goed gaan, maar ook de factoren die lastig zijn. Door open te zijn over je eigen twijfels verlaag je de drempel.

FASE 3: DE OVERDRACHT – MAAK ER IETS VAN

De bestuurswissel is het officiële overdrachtsmoment. Plan die op tijd in en maak het meer dan gewoon een vergadering. Voorzie ruimte voor gesprekken, vragen, reflectie én plezier. Organiseer een miniteambuilding of ga samen iets eten om genoeg mensen aanwezig te hebben. Goede sfeer = goede overdracht (en zet al ineens de toon voor volgend werkjaar).

Wat waren de topjes en flopjes die je ervaarde? Geef geen perfecte versie van je functie door, maar een eerlijke. Zo weet je opvolger beter wat te verwachten. Plan zeker ook een een-op-eengesprek waarin jullie echt even kunnen samenzitten – zonder haast, zonder afleiding.

Bonusidee: organiseer een 'pre-overdracht' waarbij geïnteresseerden al eerder info krijgen over de functies. Op die manier krijgt iedereen wat bedenktijd, verhoog je de betrokkenheid én vermijd je last minute stress.

FASE 4: OPVOLGING – BLIJF NOG EVEN BEREIKBAAR

Na de overdracht begint de simpelste, maar misschien wel belangrijkste fase: de opvolging. Het is verleidelijk om je functie volledig los te laten, maar vergeet niet hoe onzeker je zelf was in het begin. Door gewoon bereikbaar te blijven, bied je je opvolger een veilig vangnet aan.

Let op: blijf beschikbaar, maar neem niet over. Laat ruimte voor experimenteren, nieuwe ideeën en fouten. Stel vragen in plaats van adviezen te geven. "Hoe wil jij dat aanpakken?" werkt beter dan "Ik zou dat zo doen".

Als je weet dat je binnenkort voor een lange tijd wegvalt als opvolger (bijvoorbeeld door een schooluitwisseling of grote reis), duid dan op tijd iemand aan die de opvolging mee kan dragen. Samen sta je sterker!

OVERDRACHT IS GEEN EXTRA WERK, HET IS INVESTEREN IN DE TOEKOMST

Te veel afdelingen schommelen tussen bloeiperiodes en overlevingsjaren. Vaak is het verschil simpel: wel of geen goede overdracht. Door bewust te investeren in voorbereiding, opvolging en open communicatie zorg je dat de werking van je afdeling niet afhankelijk is van één persoon, maar gedragen wordt door het hele team.

En nog iets: overdracht is niet enkel praktisch. Het is een cultuur. Eentje van samen leren, verantwoordelijkheid delen en groeien als groep. Zo'n cultuur ontstaat niet vanzelf, maar elke overdracht is een kans om eraan te bouwen want het is nooit te laat om te beginnen en elke stap is een stap vooruit

Wil je met je afdeling of ploeg zelf aan de slag met deze aanpak? Surf dan naar <https://jnm.be/nl/overdracht>. Willen jullie eerder een interactieve sessie volgen rond overdracht? Mail dan naar afdelingen@jnm.be.

Veel success met jullie overdracht!

LEZERSBRIEF:

HET LEVEN ALS OUDE BEVER

DOOR Poortje

Ik heb nog enkele fans bij JNM die mij nog altijd om advies vragen en om deze fans tevreden te stellen heb ik besloten om een verslag te typen over het leven na JNM als ex-bever (voorzitter van de Beheerwerkgroep). Wel, dan haal ik mijn enthousiasme graag nog eens boven om een leuk artikel te typen.

Na het oudesokkenritueel op het congres voelde ik mij nog een echte JNM'er, en gelukkig maar, want ik had nog een legendarisch zomerwerk te organiseren op de Sint-Pietersberg. Je vermoedt het al, ook daar werd er fysiek en mentaal goed gewerkt om een derde oudesokkenritueel te organiseren. Wat de lokale dorpsbewoners van Kanne zich nog zullen herinneren, is dat ik om een zakje 'bloem' moest vragen in een nachtwinkel (geen gekregen voor de duidelijkheid) en dat de cafégangsters kunnen hakken.

Officieel werd ik oude sok eind september, maar ik heb het toch niet kunnen laten om naar Nazofé te gaan en goedkeurend het beleid van de BWG te aanhoren. Dat was het moment dat ik mij iets ouder begon te voelen, het doet nog altijd zeer om niet meer te vergaderen met de BWG en activiteiten te organiseren. Maar ik voelde ook wel een opluchting dat sommige zaken die een doodlijn hadden nu wegvallen.

De BWG gaat dit jaar naar het buitenland en daardoor was er niemand die mijn geliefde Cassenbroekkamp ging organiseren. Ik kon dit als kersverse oude sok natuurlijk niet laten gebeuren en zal uitzonderlijk het kamp organiseren samen met JNM Mechelen. Dit is eenmalig omdat er niet direct

een JNM'er werd gevonden die dit wilde organiseren. Maar geen nood, want ik ben dan wel een oude sok die uitzonderlijk een kamp mag organiseren, er mogen ook gewone en buitengewone JNM'ers mee. En dan je kan dan ook kennis maken met de ervaren rotten van JNM Mechelen die net zoals ik nog altijd de handen tot de mouwen in het trilveen willen steken.

Het GHWW was dit jaar een fantastisch voorbeeld van een goede samenwerking tussen Natuurpunt (in de minderheid van aanwezigen) en JNM. Doe vooral nog zulke activiteiten en laat zien wie de echte werkers zijn (naar mijn mening zijn dat de JNM'ers natuurlijk, al moeten ze wel met veel en met goede muziek zijn).

Ik word nog altijd graag gezien en uitgenodigd op beheerkampen en meegesleurd naar fuiven omdat ook de BWG mij niet kan missen. Wat ik wel de laatste jaren zie, is dat de motivatie om harder te werken wat aan het afnemen is. Er werd mij verteld dat er nu meer JNM'ers nodig zijn dan vroeger om hetzelfde werk te klaren. De sfeer daarentegen is zeker niet minder, integendeel, werken met een streepje muziek erbij kan wonderen doen. Volhouden en meer doen is het enige dat ik je kan meegeven!

Het blijft fantastisch dat we er blijven in slagen om dat ene zeldzame plantje of stukje groen te behouden of uit te breiden; Cassenbroek en Sint-Pietersberg zijn daar een mooi voorbeeld van.

Als laatste advies kan ik je nu wel zeggen dat de JNM toch de leukste tijd van mijn leven was! Ga vooral veel naar activiteiten en kampen, daar leer je net als ik, om van een verlegen JNM'ertje in een legende te veranderen die nog altijd herinnerd zal worden als diegene die onverstoord in een wespennest maaide en moest gewaarschuwd worden dat hij werd gestoken (meer dan twintig steken in de benen), in korte broek en sandalen, uiteraard op het trilveen.

En dansen moet je leren van de fuiven, zo heb ik geleerd hoe je de bosmaaiermove uitvoert (vraag aan een BWG'(st)er hoe dit moet) en heb ik er zalige momenten beleefd. Dit mis ik toch wel: de fuiven van de JNM waar men zich niets aantrekt van anderen hun uiterlijk of dansmoves.

Als laatste wil ik nog meegeven dat er twee beheerspelen (Beverburcht en Nature connect Belgium) nog niet uitgebreid zijn getest door JNM'ers. Dus het zou fijn zijn dat deze worden gespeeld, dan is mijn werk niet verloren gegaan.

Kom uit uw kot en ga naar JNM!

Oei, nu klink ik als een boomer en dat werd al eens gezegd, tijd voor iets anders dus.

De beheerlijke groeten van Poortje

NAZOFEE

4 okt 25

AANKONDIGINGEN

FOTOWEDSTRIJD WIP: JOUW FOTO IN ONZE JNM-KALENDER?

Wat?

De WiP organiseert een fotowedstrijd om de allermooiste beelden te verzamelen voor een gloednieuwe JNM-kalender! Heb jij een unieke, sfeervolle of gewoonweg prachtige foto? Deel ze met ons!

Welke foto's zoeken we?

We zijn op zoek naar foto's die duidelijk een seizoen weergeven binnen een JNM-context of de natuur. Denk aan zomerse kampmomenten, herfstwandelingen, winterse avonturen of lente-uitbarstingen in het bos. Foto's uit alle seizoenen zijn welkom!

Let op: staan er mensen op je foto? Zorg ervoor dat dit in orde is met de GDPR (privacyregels)!

Doodlijn: 15 oktober 2025

Indienen: Stuur je foto('s) door naar wipper@jnm.be.

NAZOFEE

Allerliefste JNM-feetjes en boselfjes

Op 4 oktober is het zo ver: het fanFEEstische Nazofee komt eraan en het zal een sprookjesachtige avond worden!

De locatie wordt nog een beetje geheimgehouden, maar we kunnen jullie wel al vertellen dat het in de buurt van Gent en in de buurt van een station gaat zijn. Er zal ook slaapplek voorzien worden in de buurt.

Bij de fee-topmodelpagina (zie vorige pagina) kun je je mooiste elfjes- of feetjesoutfit maken! Als je deze doorstuurt naar ionamirte@telenet.be, maak je kans op een HALVE DRANKKAART! Dus haal je meest creatieve ziel naar boven en misschien win je wel ;)

We verwachten jullie mooi opgemaakt in je meest fee-erieke outfit. De mooiste outfit kan OOK EEN HALVE DRANKKAART winnen!

Alle praktische info kan je op de JNM-website vinden via <https://jnm.be/nl/activiteiten/nazofee>. We kijken alvast uit naar dit fanFEEstische nazofee en jullie hopelijk ook, dus tot binnenkort!!!

Veel mini-elfenkusjes van Onderstebovenshelde x

CURSUSSEN

IC = Instructorcursus = leren hoe je een toffe sessie in elkaar steekt en hoe je voor een groep staat? -> leer je hier!

Data: 25/10 tot 1/11 (herfstvakantie)

Quote van een deelnemer: "Ik heb meer geleerd op IC dan in mijn lerarenopleiding."

HAC = Hoofdanimatorcursus = leren hoe je de verantwoordelijkheid neemt in een team en hoe je een top kamp voorziet? -> leer je hier!

Data: 25/10 tot 1/11 (herfstvakantie)

Quote van een deelnemer: "De dag na HAC ben ik op school beginnen wenen omdat ik niet meer daar was... (om samen te vatten: een topweek)."

Inschrijvingen openen op 12/8 -> belangrijk want de cursussen zitten meestal redelijk snel vol!

KLIMAATMARS

Met JNM naar de klimaatmars op 5 oktober

Wat is er meer JNM'erig dan na een avond wild feesten, een dagje wild betogen? NIETS!! We houden de sfeer er de dag na Nazofee lekker in en nemen in de ochtend samen een trein naar Brussel waar we samen schreeuwen voor het klimaat. There will be croissants!!

Conkcrash

kattern

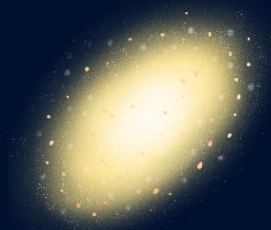
De thuishaven van de ruimteraven

Voor de aardbewoners die willen weten waar wij, ruimteraven van Umbraxx, precies vandaan komen: hou je vast, want hier komt het! (Speciaal voor diegenen die nog geen Umbraxxiaans kunnen lezen, is deze tekst vertaald naar een speciale taal die de aardbewoners 'Nederlands' noemen.)

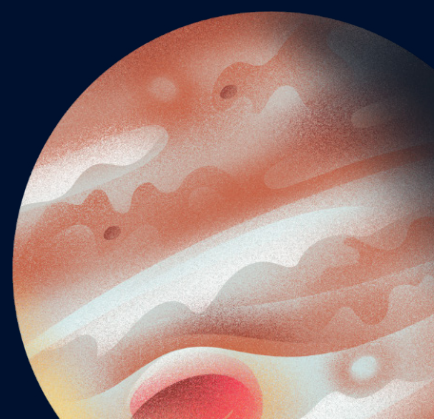
Umbraxx is een van de planeten die rond de ster Kraz cirkelen. Kraz, oftewel Beta Corvi, is een gele heldere reus in het sterrenbeeld Corvus. Onze ster is echt heel erg groot; de straal ervan is zestien keer zo groot als die van de Zon, de ster waar we nu rond cirkelen. We hebben een afstand van 146 lichtjaar afgelegd om deze planeet te bereiken. Gelukkig vliegt ons Kraketschip sneller dan het licht, anders zouden we er wel heel erg lang over gedaan hebben! Als je heel goed kijkt, kan je onze ster vanaf de Aarde met het blote oog zien. Kraz heeft een magnitude (dat is een maat voor de helderheid van een ster) van gemiddeld 2,65 en daarmee is hij de tweede helderste ster in Corvus. Zijn lichtsterkte is 164 keer die van de Zon! Met een temperatuur van 4827°C verliest Kraz helaas wel van de Zon, want die heeft een temperatuur van 5507°C! Ook qua snelheid doet Kraz on-

der voor de Zon. Kraz doet er namelijk 180 dagen over om rond zijn eigen as te cirkelen, terwijl de Zon dat doet in iets meer dan 25 dagen. Tja, ook sterren kunnen niet in alles de beste zijn. En trouwens, onze ster is nog jong (ongeveer 260 miljoen jaar, wat piepjong is in vergelijking met die ouwe knar, de Zon, die ongeveer 4,59 miljard jaar geleden ontstond) en heeft nog heel wat jaren om zich verder te ontwikkelen en zijn achterstand op sommige vlakken in te halen.

Het sterrenbeeld waarvan onze ster deel uitmaakt, heet dus Corvus, dat is raaf in het Latijn. (Daarmee wordt toch nóg maar eens bewezen wat voor een belangrijke positie wij, ruimteraven, innemen. Het is onze plicht om onze verantwoordelijkheid op te nemen en onze positie als middelpunt van het hele bestaan te behouden!) Corvus bestaat uit 11 sterren die met het blote oog zichtbaar zijn en daarvan is Gamma Corvi, oftewel Gienah Ghurab, de helderste.

Eigenlijk kan je Corvus het beste vinden door eerst Spica, de helderste ster van het sterrenbeeld Virgo (oftewel Maagd), te vinden. Ten zuidwesten van deze ster (bekeken vanaf de Aarde) bevinden zich vijf sterren (Alches, Alchiba Minkar, Gienah en Kraz) die samen het asterisme Spica's Spanker vormen. Een asterisme is een groepering van sterren die een figuur vormen maar niet behoren tot de 88 officiële sterrenbeelden die jullie, aardbewoners, erkennen. In dit geval vormen de vijf sterren (die ook allemaal deel uitmaken van Corvus) een figuur die recht naar Spica wijst. Maar het is dus gemakkelijker om Spica te vinden vanop de Aarde dan de andere vijf sterren, dus je kan beter de omgekeerde beweging maken en Spica gebruiken om Spica's Spanker te vinden. In mei en juni is het het gemakkelijkst om de sterren te vinden, dus kijk omhoog en aanschouw de kracht van de machtige ruimteraven in Corvus!

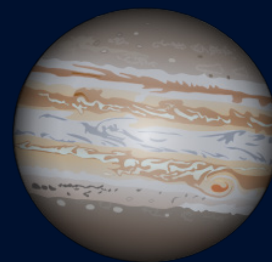
De planning

HOHOOO, jawel, jawel!! Stilaan komt er meer info naar buiten over het CONKRASH 2025!! Enkele topactiviteiten zijn alvast hieronder met jullie gedeeld.

Donderdag 31 juli

WK Kraaischreeuwen

Dé blikvanger van ConKrash dit is niet zomaar een activiteit, nee nee, hohoo: DIT is het WK Kraaischreeuwen KRAA KAA KAA! Voel jij jou al jaren een kraaiachtige of moet die kraai nog uit de kooi komen, dan is nu je kans om je ultieme KRAchtige kraaischreeuw naar boven te halen KRAAAA! Met een professionele jury en muziek en spektakel erboven op is dit een niet te missen activiteit! Kraaienvol gegarandeerd! Binnenkort meer info en mogelijkheid tot inschrijven!

Donderdag 31 juli

Open gesprek Veganisme met Tobias Leenaert

Veganisme, een thema dat afgelopen jaar niet vreemd was van een beetje controverse. We nodigden België's meest bekende veganist uit voor een gesprek over de voordelen en uitdagingen van een plantaardig dieet.

Woensdag 30 juli

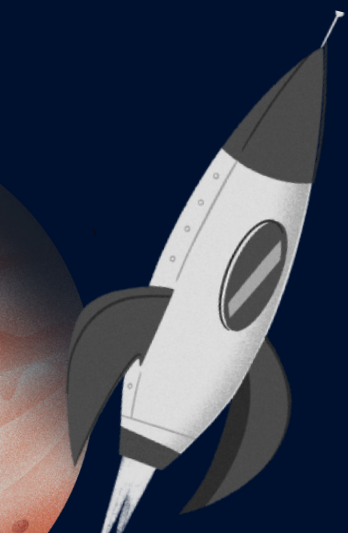
Bioboeren met de bioboeren

Kom boer Mich helpen met de groenteteelt! Een handige vaardigheid in geval van apocalyps!

Woensdag 30 juli

Krachtig kraaien zonder stemverlies, dé tips en tricks!

Na dag drie op kamp al je stem kwijt? Sta jij om 8u al te roepen over het kampterrein, maar klinkt je stem eerder als een kraai met keelpijn dan als krachtige leiding? Als logopedist in wording weet Meret hoe belangrijk (en kwetsbaar!) je stem eigenlijk is. In deze sessie leer je hoe je luid en duidelijk klinkt zonder je stem te forceren. Hoe roep je je leden bijeen zonder te schreeuwen? Hoe zorg je dat je stem het overleeft tot de laatste dag van kamp? Wat is goede stemhygiëne? En hoe werkt dat eigenlijk, je stem? Geen droge theorie, wel handige tips, leuke oefeningetjes én een vleugje kraaiengeluid. Want een goede leiding kraait met kracht... maar zonder pijn!

Zaterdag 2 augustus

Skate CONtest

Vind jij AV's te saai? Wij ook. Daarom doen we dit jaar iets compleet anders: de allereerste JNM Skate CONtest op Congres! Tijd om je deck, step of skeelers uit de kast te halen (of ergens te lenen) en te laten zien wat je kan. Of je nu een pro bent of gewoon wat komt rollen – iedereen is welkom. We voorzien een zotte sfeer, goeie muziek, en natuurlijk prijzen voor de beestigste tricks, de soepelste stijl of gewoon de meest legendarische val. Wat kun je winnen? Eer, glorie en een halve drankkaart! Skip die AV en kom naar een van de zotste congresactiviteiten die er is!

Postjesexcursie

Kom allemaal zeker mee op de ontdek-je-soortgroep-excursie op het congres! Deze is niet te missen: het is een uniek gebeuren vol avontuur en natuurbeleving. Op deze excursie passeer je langs verschillende soortgroepen zoals de insecten, vogels en zoogdieren. Per postje zal je door middel van een opdracht meer te weten komen over de soortgroep en wie weet ontdek je zo wel je favoriete soortgroep. Daarnaast zal je ook kennismaken met de Natuurstudiewerkgroep, het is dus de ideale kans om hen beter te leren kennen.

Vrijdag 1 augustus

Reis door de Biodiversi-tijd

We reizen samen terug naar het platteland van de Lage Landen in de achttiende en vroege negentiende eeuw, waar boeren en verschillende soorten dieren voortdurend in strijd stonden met elkaar om elk hun graantje mee te pikken. Van impact door insecten en kleine vogels tot grotere zoogdieren: hoe reageerden gemeenschappen op deze bedreigingen vóór het wijdverspreide gebruik van industriële pesticiden? En wat zegt dat over hun relatie met natuur en voedselonzeekerheid?

We ontdekken waarom sommige landbouwregio's gevoeliger waren voor schade door bepaalde dieren dan andere. Verschillen in landbouwsystemen en -praktijken speelden daarbij een grote rol: de manier waarop boeren hun velden inrichtten en hun productie organiseerden, beïnvloedde, vaak onbedoeld, waar en hoe dieren opdoken.

Tegelijkertijd werpt deze historische blik een helder licht op het heden. Hoe zag onze natuur eruit vóór het grootschalige verlies aan biodiversiteit en het gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen? Wat zijn we sindsdien vergeten of verloren?

Aan de hand van historische bronnen zoals landbouwrapporten, kaarten, wetgeving en natuurhistorische werken reconstrueren we verdwenen natuurbaselines. We ontdekken hoe geschiedenis, ecologie en landbouw samenkomen in een verhaal dat vandaag relevanter is dan ooit.

Vrijdag 1 augustus

Doemameecamping

Op het congres rollen we opnieuw onze kleurrijke camping uit voor onze Doemamee-campagne! De Inclusieploeg zet voor een paar uurtjes een minicamping op waar iedereen welkom is!

Kom langs voor een portie gezelligheid, een spelletje of gewoon om even te chillen. Er zal lekkers zijn (nee, geen regenboogtaart dit keer – maar wél ander smakelijks), en natuurlijk krijg je de kans om alles te weten te komen over wat Doemamee precies inhoudt, waarom het zo belangrijk is dat we dit blijven uitdragen, maar ook hoe jij dit mee levend kan houden in je afdeling!

Een chillplek met een boodschap – zien we je daar?

Zaterdag 2 augustus

RUBADUB!

Dit jaar is er op vrijdag 1 augustus een dubje aanwezig op ons mooie congres! En geen zorgen! Het zal deze keer niet op die mottige boxen van de staat zijn met een Spotifyplaylist, nee nee! We nodigden Creativ Dubs uit, inclusief hun eigen soundsystem en vinyls! Ze zullen met de bassen heel uw lijf doen beven! Tot dan xxx

Woensdag 30 juli

CRASH op de BASH

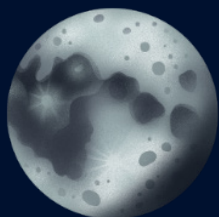
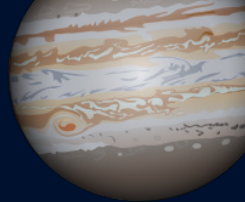
Ja, ik hoor je al zeggen, 'crash op de bash', wa' moet da nu weer voorstellen? Een zomer bij de jeugdbeweging: een zeil en brui-ne zeep kan daar toch niet bij ontbreken? Daarom presenteer ik jullie nu: CRASH OP DE BASH!!! Samen glijden in de zeep en misschien hangt er wel een wedstrijd aan vast...

Donderdag 31 juli

Dragshow

Droom je al sinds je jeugdige jaren om eens je innerlijke drag-queen los te laten? Heb je zin om met de grootste dragexperts van JNM-heugenis samen te zitten en prachtige outfits te maken? Snak je ernaar de rode loper te betreden voor een panel van deskundigen die punten zullen geven? Kom dan zeker naar onze zot coole, epische, onvergetelijke dragsessie op congres!!! Indien je kledingstukken of dergelijke hebt die je geüpgraded wilt zien tot dragniveau? Neem ze zeker mee. Er zal ook een aanbod zijn, die mag je dan wel niet meenemen.

Love en tot dan

To AV or not to AV?

Democratie op congres

Door Nel Top

Het zomercongres is met z'n drie Algemene Vergaderingen hét moment om je stem te laten horen als JNM'er! Maar waarover gaat dat eigenlijk allemaal? En wat is er allemaal rond democratie te doen op congres?

Moties

De Motie-AV is hét hoogtepunt van de JNM-democratie, en tegelijk een moment waarop we onszelf ook niet ál te serieus nemen. We richten nieuwe ploegen op en stellen beleidsteksten voor, maar we willen ook kunnen trouwen voor het IR en enkel nog bruinbrood eten op kamp. Benieuwd welke moties er al ingediend werden? Je vindt ze op JNM.be/moties!

Elke ini of gewoon lid kan een motie indienen. Dat mag tot ten laatste 24u vóór de AV, maar liefst doe je dat al wat vroeger, zodat alle JNM'ers op de hoogte kunnen worden gebracht van de motie die je brengt. Om een motie te mogen brengen op de motie-AV moet je tien handtekeningen van stemgerechtigde JNM'ers verzamelen. Dan stuur je de motie (met namen/handtekeningen) op naar de bovo's, en zij voegen het dan toe aan de agenda. Meer info op JNM.be/een-motie-opstellen-en-indienen!

Wil je een motie aftoetsen bij een groter publiek of vlot handtekeningen verzamelen? Schrijf dan een berichtje op de Facebookgroep 'JNM moties en projecten'.

Als we geen volledige dag willen vergaderen, kunnen we niet over alle moties even uitgebreid debatteren. Om toch iedereen de kans te geven om vragen te stellen of een amendement* uit te werken, kan je op donderdagnamiddag de Motie-Q&A meevolgen. Als je een motie hebt ingediend, hopen we dat je erbij kunt zijn om je motie al eens uit de doeken te doen. Een goede oefening voor jou, een kans op debat voor JNM'ers.

*Een amendement is een voorstel tot aanpassing van de motie.

HB-evaluatie en -verkiezing

Dit zijn twee verschillende Algemene Vergaderingen, maar ze gaan allebei over het HoofdBestuur en nemen samen de volledige zaterdagvoormiddag in beslag. Eerst evalueren we het oude HoofdBestuur en horen we van de ploegvoorzitters wat ze allemaal hebben uitgespookt. Daarna wordt iedereen officieel van de functie ontheven, en verkiezen we een nieuw HoofdBestuur. Daarna nemen we waardig afscheid van de verse oude sokken, en zijn we klaar voor het nieuwe werkjaar!

Over grote zwarte vogels (en kleinere bonte)

Wat je zeker moet weten over de inheemse kraaiachtigen voordat je naar ConKRASH komt ...

Zwarte kraai

Deze misschien wel bekendste kraaiachtige is niet te onderschatten: haar intelligentie wordt vergeleken met die van kinderen van zeven jaar. Zoals een jong kind dat kan, onthoudt de zwarte kraai bijzonder goed welke mensen haar of haar vriendjes tegenwerken. Ze kan jarenlang een gezicht onthouden en de opgekropte wraakgevoelens zouden weleens plots naar boven kunnen komen! 'k Zou maar opletten met kraaien te ambeteren!

Ekster

Onze 'vliegende zebra' is Vogel van het Jaar 2025 geworden! Waarom precies? Voelen wij mensen ons meer aangetrokken tot dieren met menselijke eigenschappen? Het is namelijk zo dat het leven van eksters heel gelijkaardig is aan dat van ons: eerst groeien ze op in een gezin, met broertjes, zusjes en ouders. Na enkele jaren zijn ze het thuis beu, dus vertrekken ze op tocht. Dan komen ze meestal een jeugdbende tegen waarbij ze zich aansluiten en waar ze de belangrijke dingen van het leven leren kennen. Om nog wat later een partner te vinden en ... alles herhaalt zich.

Roek

"Grote zwarte vogels": daarmee worden kraaiachtigen al snel afgestempeld. Dat is deels aan deze soort te danken. Roeken tref je vaak aan in een grote groep, alsof het een invasie is: ze hebben een efficiënte foerageertechniek (i.e.: het zoeken en vinden van eten door dieren, vandaar het JNM-woord foer). Door met tientallen een heel gebied af te struinen, komen ze snel te weten waar veel voedsel te vinden is.

Kauw

De naam 'kauw' heeft deze soort uit de Corvidae-familie (kraaiachtigen) gekregen door het 'knauwende' geluid dat hij voortbrengt. En wat heb je nodig om te kauwen? Kaken (en wangen). Je kunt een kauw gemakkelijk onderscheiden van andere kraaiachtigen door de grijze wangetjes. Ook zijn ze simpelweg een stuk kleiner dan bijvoorbeeld de zwarte kraai. Wist je ook dat kauwen levenslang trouw blijven aan hun partner? Ze kiezen weloverwogen de perfecte wederhelft en hoeven daardoor nooit te scheiden. Daar kunnen we nog wat van leren!

Gaai

Als kraaiachtige valt deze vogel erg uit de toon: een heel bont kleurenpalet tekent zich af! Tevens heeft de Garrulus glandarius – zo heet ie in 't Latijn – zijn naam niet gestolen: de 'eikelzoekende babbelaar' legt 's winters een voorraad eikels van wel vijfduizend exemplaren aan en als die daarmee bezig is, moet iedereen het weten. Hamsterend en praatziek, dus.

Bonte kraai

Veel verschillen met de zwarte kraai zijn er niet: enkel een iets lichter vederkleed. Echter bestaan er ook zwarte kraaien met leucisme (minder pigment, heel bleek), maar zó bleek zijn bonte kraaien ook niet. Je kan ze eerder met een zwarte kraai verwarren dan met een leucismepatiënt. Wist je dat een zwarte en bonte kraai samen vruchtbare jongen kunnen voortbrengen? Dat komt waarschijnlijk door het feit dat ze pas recent uit één soort twee soorten zijn geworden en heel kort daarop weer met elkaar in contact kwamen.

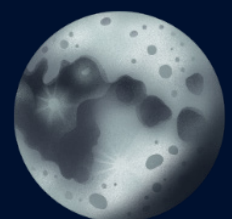
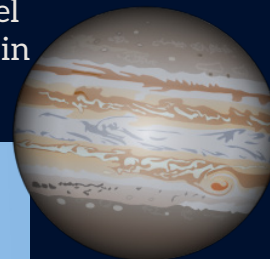
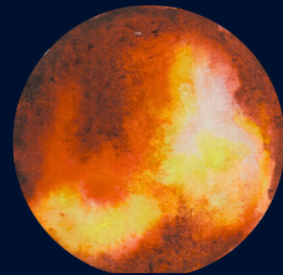
Notenkraai

Naast een snavel waarmee hij gemakkelijk (hazel) noten kraakt, heeft deze spreeuw-lookalike nog een handige tool: een gevorkte

tong om zaden uit dennen-appels te halen. Hoewel de notenkraai niet veel in België voorkomt, kun je hem wel goed bekijken eens je hem hebt gevonden. Doordat hij niet veel mensen tegenkomt in zijn leefgebied (naaldbossen), heeft hij (in tegenstelling tot de zwarte kraai) geen negatieve associaties met de mens. Dus is hij (nog) niet mensenschuw. Als notenkraai moet je immers moedig, standvastig en taai zijn om noten te kraken, niet?

Kom naar ConKRASH en vind deze heel verschillende, maar stuk voor stuk fankRAstische kraaiachtigen!

★

Raaf

Majestueus is hij zeker te noemen, de raaf, onze grootste zangvogel! Ja, ook deze vogel kan zingen, al vind ik mooi zingen toch anders ... Hij brengt een nogal akelig geluid voort en werd dan ook lang gezien als de vogel van het onheil. Waar raven waren, was zwarte magie: daar stond iets vreselijks te gebeuren! Gelukkig is dat bijgeloof ondertussen achterhaald: hoewel hij nog voor het opmaken van Rode Lijsten als broedvogel in ons land was uitgeroeid, is hij ondertussen aan een opmars bezig. Nu wordt de raaf meer gewaardeerd, waardoor de populatie weer kan groeien.

BROEKZAK

BROEKZAK

Vlaanderen
verbeelding werkt

EUGLENA

ZOMER 2025

JE BEESTIGSTE JEUGDBEWEGING

JNM, de Jeugdbond voor Natuur en Milieu, is een jeugdbeweging voor iedereen tussen 7 en 26 jaar die zich goed voelt in de natuur en zijn schouders niet ophaalt voor het milieu. Samen trekken we het hele jaar door de mooiste natuurgebieden in en laten we ons betoveren door de zotste waarnemingen. We nemen zelf een zaag of schop in de hand en maken ruimte voor natuur. Bovendien gaan we op een duurzame en milieuvriendelijke manier door het leven en proberen we anderen daar ook warm voor te maken. En tijdens de zomermaanden? Dan kan je tijdens een van onze veertig zomerkampen in binnen- en buitenland dagenlang genieten met vrienden in de natuur. Kom zelf op ontdekking bij een van onze vijftig afdelingen in Vlaanderen en Brussel.

LID WORDEN EN BLIJVEN

We vinden het belangrijk dat iedereen met interesse voor natuur en milieu bij JNM terecht kan. Daarom kan je kiezen uit drie verschillende lidgeldtarieven. Het standaardtarief is 26 euro. Als je JNM wat meer wil steunen, kan je kiezen voor het verhoogd tarief van 32,5 euro. Als je het financieel moeilijker hebt, dan kies je het verlaagd tarief van 5 euro. Voor steunleden is het standaardtarief 30 euro. Er is ook een verlaagd tarief van 24 euro (je krijgt ook een abonnement op Euglena). Voor instellingen, bibliotheken, scholen... kan je lid worden voor 40 euro (je krijgt een abonnement op Euglena + Kikker).

JNM vzw

Kortrijksepoortstraat 192, 9000 Gent

ON: 0413892466

RPR, gerechtelijk arrondissement Gent

CONTACTEER ONS

Op lokaal niveau zetten honderden vrijwilligers zich in om JNM'ers van 40 afdelingen uren leesplezier te bezorgen. Vul je gemeente in bovenaan op jnm.be en je komt terecht op de contactpagina van jouw afdeling.

DE EUGLENA

Euglena is het driemaandelijks nationale tijdschrift van JNM. De artikels en foto's worden gemaakt door onze vrijwilligers. Dank aan alle schrijvers en fotografen!

Vragen? Inzendingen? Eén adres: euglena@jnm.be!

Werkten mee aan dit nummer: Warre Van Caenegem, Marit Liekens, Raf Vanisterbecq, Simon Vandepitte, Nel Top, Silke Eloit, Vic Verhaeghe, Yolan Bosteels, Mihiel Soenens, Iris Van Cleuvenbergen, Kobe Baeté, Bram Impens, Hannes Vrelust, Florus Van Cam, Elewout Acke, Jorinde Calcoen, Laurence Vancauwenberghe, Indigo De Coninck, Viktor Depoortere, Marjolein Dekoninck, Johannes Fraeyma, Florian Acke, Nele De Witte, Marie Decreton, Iona Vanheuverbeke, Igna Cappan & Mori Wuytens

Vormgeving: Cédric Cool & Chiara Jacobs

Illustraties: CP

Coverfoto: Simon Vandepitte

JNM WINKEL

www.jnm.be

AL KLAAR VOOR DE KAMPENZOMER?

€3,0

**NIEUWE
JNM
GROEI -
POTLODEN!**

Plant je potlood!

Perfect voor dagtochten op kamp!

€12,95

EXCURSIETAS

**PERFECT
VOOR
ONDERWEG**

€39,99

Compact en compleet!

JNM Winkel
Kortrijksepoortstraat 192 - 9000 Gent
Of online op jnm.be/winkel
Open woensdag 14-18u en donderdag 12u-16u
Gesloten op maandag, dinsdag, donderdag,
zaterdag, zon- en feestdagen.